

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Fedres blikk

Fedres deltakelse i omsorgspraksiser – variasjoner over fedres posisjoneringer, begrunnelser og handlemåter i oppdragelse av sine sønner

Anne Kjersti Digerud

**Masteroppgave i sosialfag – Familiebehandling
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag**

Fedres blikk

Fedres deltakelse i omsorgspraksiser – variasjoner over fedres posisjoneringer, begrunnelser og handlemåter i oppdragelse av sine sønner

Masteroppgave i sosialfag – Familiebehandling
Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag

Anne Kjersti Digerud
Mai 2017

Sammendrag

Tema for denne studien er fedrepraksiser og «fedregjøring». Studien tar utgangspunkt i fedres fortelling om hverdagslivet i familien. Jeg har utforsket fedres deltakelse i omsorgspraksiser og variasjoner over fedres deltakelse i omsorgspraksiser, variasjoner over fedres posisjoneringer og begrunnelser for handlemåter i oppdragelse av sine sønner.

Studien har to forskningsspørsmål: «Variasjoner over oppdragerpraksis - hvordan fremforteller fedre sin deltakelse i omsorgspraksis av sine sønner? Hvilke forestillinger og forståelsesmåter danner bakgrunn for fedres handlinger i omsorgspraksis av sine sønner?»

Det empiriske grunnlaget i denne studien er basert på et kvalitativt forskningsdesign. Det er foretatt en sekundæranalyse av syv forskningsintervju basert på May Britt Solems empiriske datamateriale fra hennes doktoravhandling (2011). Ut fra syv utvalgte livsformsintervju ble det konstruert flere analysekategorier som retter seg mot hvordan fedrene forstår sin omsorgspraksis, hvordan forstår de sønnene sine og deres tanker om sin egen betydning for barnas utvikling. Studien utforsker variasjoner i fedrepraksiser sett i lys av ulike sosioøkonomiske kategorier som; kjønn, utdanningslengde, tilknytning til arbeidslivet, sivil status og etnisitet. I all hovedsak har forskningsarbeidet blitt strukturert ut fra informantenes egen tanker og refleksjoner rundt egen oppdragerpraksis. Utforskningsposisjon i studien er et «nedenfra-og-opp-perspektiv» for å forstå fedres omsorgspraksiser.

Denne studien har en tverrfaglig tilnærming. Bronfenbrenner hevder at menneskelig utvikling må forstås i skjæringspunktet mellom biologiske, psykologiske og sosiologiske forståelsesrammer. Det psykologiske begrepet mentalisering vil bli belyst. Fedres mentaliseringskapasitet forstås som en del av kontekst, og omsorgspraksiser forstås ut fra sin kontekst. Studien er således i tråd med Urie Bronfenbrenners (1979) utviklingsøkologiske forståelse av barns utvikling.

Denne studien utforsket hvordan fedre forstår og begrunner sin omsorgspraksis sett i lys av kjønnete forståelsesmåter og involvert fedrepraksis. Analyse og drøfting viste at informantene i denne studien har noen «innforståtheter» og «tatt-for-gitt-heter» knyttet til kjønnete forståelser og handlemåter i sin oppdragerpraksis. Samtlige fedre oppfattet at de hadde en viktig rolle i sine sønners liv- og vektla å ha en god relasjon til sine sønner. Ved å se nærmere på hva fedrene vektla, framkom det variasjoner i hva som ble oppfattet som viktig, hva som ble vektlagt hverdagen og hvordan det ble praktisert. Variasjoner i fedres utdanningslengde og fedrepraksiser ble analysert og drøftet i denne studien.

Abstract

The theme of this study are fathering practices and «doing fathering». The study is based on fathers' narrative about daily life in the family. I have researched father's participation in caring practices and variations in fathers' participation in caring practices, variations in fathers positioning and justification of their behaviour in upbringing of their sons.

The study has two research questions: «Variations in parenting practices – how do fathers convey their participation in caring practices for their sons? What conceptions and means of understanding form the background for the fathers' actions in caring practices for their sons?

The empirical background in this study is based on a qualitative research design. A secondary analysis of seven research interviews has been performed based on May Britt Solem's empirical data material from her PhD-thesis (2011). From the seven selected life-interviews, a number of analytical categories were established. These are directed towards how the fathers understand their caring practices, how they understand their sons and their reflections on their own significance on the children's development. The study explores variations in fathering practices related to different socio-economic categories like; gender, length of education, association to the working life, marital status and ethnicity. The research work has mainly been structured based on the informants' own thoughts and reflections on their own parenting practices. The research position in the study is a «bottom-up-perspective» in order to understand fathers' caring practices.

The study has an interdisciplinary approach. Bronfenbrenner claims that human evolution must be understood in the point of intersection between biological, psychological and sociological framework of understanding. The psychological concept of mentalization will be discussed. The capacity for mentalization by the fathers is understood as a part of context and parenting practices are understood from their context. The study is therefore in line with Urie Bronfenbrenner's (1979) development-ecological understanding of children's development.

This study explored how fathers understand and give reasons for their caring practice seen in light of gendered ways of understanding and involved fathering practices. Analysis and discussion showed that the informants in this study have some innate and some «taken for granted» aspects connected to gendered understanding and conduct in their parenting practices. All fathers perceived that they had an important role in their sons' lives and they emphasized the importance of having a good relation to their sons. By looking further into what the fathers emphasized, it was found that variations occurred in what they perceived as important, what they put emphasis on in the daily life and how it was practiced. Variations in the fathers' length of education and the fathering practises was analysed and discussed in this study.

Forord

Endelig – endelig! Dette har vært en lang reise. Det har vært mange med meg på min masterreise. Uten støtte fra min veileder, min familie, mine venner og mine gode kollegaer, hadde ikke det ikke vært mulig å fullføre. Derfor

En stor takk til min veileder May Britt Solem for inspirerende, lærerik og utviklende veiledning - for sms og mail som har løftet meg videre når jeg har holdt på å miste motet.

Takk til alle mine kloke venner – jeg har trengt dere alle. Takk for at dere har holdt ut.

Takk til min arbeidsgiver som har lagt til rette for meg.

Takk til gode kollegaer for oppmuntrende ord– en spesiell takk til Anne Regi Ring.

Takk til alle tidligere masterstudenter som jeg har søkt opp for å sette meg inn det det akademiske håndverket.

Takk til Martine, Maren og Tobias, mine foreldre... og min eksmann – uten dere hadde jeg ikke kommet i mål.

Kongsvinger 10.05.2017
Anne Kjersti Digerud

Father and son

It's not time to make a change
Just relax, take it easy
You're still young, that's your fault
There's so much you have to know
Find a girl, settle down
If you want you can marry
Look at me, I am old, but I'm happy

I was once like you are now, and I know that it's not easy
To be calm when you've found something going on
But take your time, think a lot
Why, think of everything you've got
For you will still be here tomorrow
But your dreams may not

How can I try to explain
Cause when I do he turns away again
It's always been the same, same old story
From the moment I could talk I was ordered to listen
Now there's a way and I know that I have to go away
I know I have to go

It's not time to make a change
Just sit down, take it slowly
You're still young, that's your fault
There's so much you have to go through
Find a girl, settle down
If you want, you can marry
Look at me, I am old, but I'm happy

All the times that I cried
Keeping all the things I knew inside
It's hard, but it's harder to ignore it
If they were right, I'd agree
But it's them they know not me

Innhold

SAMMENDRAG	III
ABSTRACT	IV
FORORD	V
1. INNLEDNING	1
1.1. Bakgrunn for valg av tema – hvorfor fedre?	1
1.2. Barneorientering og fedrepraksiser	2
1.3. Forskningsspørsmål	3
1.4. Fedreskap og fedregjøring	4
1.5. Oppgavens videre oppbygging	5
2. ANALYTISKE PERSPEKTIVER OG TEORETISKE FORSTÅELSESRAMMER	6
2.1. Sosiokulturelt perspektiv på barns utvikling	6
2.2. Situert foreldrepraksis - fedrepraksis	7
2.3. Transaksjonelt perspektiv	8
2.4. Relasjonelt perspektiv	9
2.5. Fedres omsorgspraksiser - mentalisering - tilknytning	10
2.6. Perspektiver på barneoppdragelse	12
2.7. Fedres omsorgspraksiser – en kjønnert praksis?	13
2.8. Fedreskap som «social structures in the head and habitus of fathering” - intesjonalitet	16
2.9. Maskulinitet og involvert fedrepraksis.	16
2.10. Utviklingsstøttende foreldrepraksiser – fedrepraksiser	19
3. VITENSKAPSTEORI OG METODISK TILNÆRMING	20
3.1. Kvalitativ metode	20
3.2. Utvalg - empirisk materiale	21
3.3. Livsformsintervju	22
3.4. Transkribering	23
3.5. Analyse og tolkning	24
3.6. Forskningsetiske vurderinger	25
3.7. Relabilitet og validitet	26
4. VITENSKAPSTEORETISK OG FILOSOFISK POSISJON	27
4.1. Fenomenologi – vitenskapsteoretisk posisjon	27
4.2. Fedre som aktør og analytisk begrep	29
4.3. Forforståelse	30
4.4. Overgang fenomenologi hermeneutikk	31
4.5. Språk i empiri og hverdagsliv	31
5. RESULTATER	32
5.1. En samlet fremstilling - informanter og sosiokulturelle kategorier	32
5.2. Fedrepraksiser – variasjoner i lys av utdanningslengde	34
5.3. Fedrepraksiser – variasjoner i deltakelse i omsorgspraksis, begrunnelser og handlemåter. Fedres deltakelse i omsorgspraksiser – variasjoner over fedres posisjonering, begrunnelser og handlemåter i oppdragelse av sine sønner	35
5.4. Fedrepraksiser - kjønnete oppdragerpraksiser?	38
5.5. Fedrepraksiser – variasjoner over involvert oppdragerpraksis	41
6. TRE FEDRE - FEDRESKAP I ULIKE SOSIALE KONTEKSTER	43
6.1. Tre fedre - deltakelse i omsorgspraksiser	43
6.2. Geir: «Altså, jeg vet ikke hvordan det fungerer før vi har prøvd. Vi forsøker å løse ting der og da»	43
6.3. Jens: «Det å bli vekket liker han»	44
6.4. Amar: «Jeg har lagt det opp slik for å få det til å fungere»	45
6.5. Tre fedre – variasjoner i oppdragerpraksis	46

6.6.	<i>Tre fedre – tilgjengelighet, nærhet og intimitet</i>	49
6.7.	<i>Tre fedre – refleksjoner i lys av egen fortid og sønnes framtid</i>	51
7.	AVSLUTTENDE KOMMENTARER	51
7.1.	<i>Variasjoner i hverdagsliv, begrunnelser og situert praksis</i>	52
7.2.	<i>Styrker og svakheter</i>	53
7.3.	<i>Hva kan denne studien brukes til – videre studier</i>	54
	LITTERATURLISTE	55
	VEDLEGG	60

1. Innledning

Som familiebehandler har jeg lyttet til mange familiehistorier. Historier og meningssystemer har ofte vært knyttet til relasjoner og til handlingsmønstre. En viktig oppgave for meg som terapeut har vært å bidra til ny forståelse og endring av tankemønstre, meningssystemer, skape håp – og ikke minst utforske forbindelser mellom meninger. Barnehistoriene og foreldrehistoriene har ofte handlet om å sette fortiden i et relieff for å kunne betrakte framtiden. Foreldrehistoriene har hatt flere fellestrekk. Mange foreldre jeg har møtt, har beskrevet en stresset livssituasjon og en krevende hverdag som har vært preget av ulike psykososiale belastninger i varierende grad. Jeg har møtt mødre og fedre som har gitt uttrykk for at omsorgssituasjon har vært utfordrende og krevende å stå i. De har gitt uttrykk for vanskeligheter med å forstå barnas situasjon og atferd, og foreldrene har vært rådville i sin omsorgspraksis. I familiehistoriene har det framkommet en kompleksitet av meningssystemer, utfordringer og sammenhenger i familiens relasjoner til hverandre og til samfunnet forøvrig. Gjennom mitt arbeid som familierapeut i spesialisthelsetjenesten har jeg blitt opptatt av hvordan kompleksitet og sammenhenger vever seg inn i hverandre, og hvordan dette får betydning for organisering av familiers hverdagsliv og implikasjoner for omsorgspraksiser. May Britt Solem (2011) hevder at organisering av hverdagsliv har betydning for oppdragelse og barns utviklingsbaner. Solem (2011) er videre opptatt av foreldres praksiser, og at det nære miljøet rundt barnet, innbefattet risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer, har betydning for omsorgspraksiser og barns utvikling (Solem 2012, 63). Psykososiale belastninger i hverdagen, har betydning for foreldrestress hevder Solem (2011). I sin studie påpeker hun at foreldrestress og mestring påvirker omsorgspraksis og barns utvikling.

1.1. Bakgrunn for valg av tema – hvorfor fedre?

I mitt arbeid som kliniker og familiebehandler i spesialisthelsetjenesten har jeg hatt gleden av å møte mange fedre i ulike livssituasjoner. De fleste fedrene jeg har møtt, har bodd sammen med barna og barnas mor. Noen fedre har hatt delt omsorg på ulike måter, og andre har hatt hovedomsorg for sine barn.

Det har vært fedre som har uttrykt både fortvilelse, rådvillhet, oppgitthet, maktesløshet og sinne, samtidig som de har hatt et engasjement og ønske om å være en god far. I terapirommet har fedres egne forestillinger om å være en god far, vært mangfoldig beskrevet. Mitt kliniske møte med mange engasjerte og involverte fedre, har generert undring og nysgjerrighet knyttet til fedre og omsorgspraksiser generelt. Min kliniske erfaring har medført refleksjoner og spørsmål knyttet til ulike fedrepraksiser hvor fedre selv opplever vanskeligheter med å forstå egne barn; deres

situasjon og væremåte. I forlengelse av dette har jeg blitt opptatt av hvordan fedre forstår seg selv og sin posisjon i omsorgssituasjoner hvor de opplever utfordringer.

Solem (2011) viser i sin doktorgradsavhandling til at barns atferdsproblemer er den viktigste forklaringen på foreldres stress, men også at foreldres ressurser og måter å takle hverdagen på reduserer effekten atferdsproblemer har på selve foreldrestresset. Solems (2011) avhandling har også inspirert meg til å ha et spesielt blikk mot fedre, og har gitt meg en motivasjon om en dypere innsikt i fedres forståelse i en relasjonell kontekst.

Fedre møter mange kvinnelige ”hjelpere” enten det er sin egen mor, kone, ekskone, helsesøster, førskolelærer, lærer eller familiebehandler. Som kvinnelig ”hjelper” har jeg ofte reflektert over om det gjør noen forskjell for fedre. Jeg har derfor blitt nysgjerrig og opptatt av fedres tanker, begrunnelser, deres opplevelser og forståelser av hverdagen med barna. Jeg forstår det å være «kvinnelig hjelper» som en del av den terapeutiske kontekst som ikke er objektiv. Med dette mener jeg at historier og informasjon, blir filtrert gjennom terapeutens forforståelser, erfaringer og teorier (Boscolo og Cecchin 1991). I lys av dette har jeg blitt opptatt av kjønnete forståelser og forståelsesmåter i oppdragerperspektiv. Denne studien har ikke til hensikt å kontrastere mødre og fedres forståelsesmåter. Studien handler om variasjoner over fedres refleksjoner og intensjoner knyttet til egen oppdragerpraksis og hvordan de begrunner sin omsorgspraksis overfor sine sønner.

1.2. Barneorientering og fedrepraksiser

Fedre bruker i dag mer tid på omsorg for egne barn hevdes det fra flere hold. Diskurser i samfunnet, i media og i forskning bringer fram at fedre bruker mer tid sammen med familie og barn enn bare for noen tiår siden.

I Norge er det mange gode velferdsordninger knyttet til barn og familie, og forskningen (Berven og Ravneberg 2012) har blant annet vært opptatt av omsorgsordninger i et likestillingsperspektiv. Andre forskere har studert foreldreskap og fedreskap i et klasseperspektiv. Kari Stefansen (2011) er en av flere forskere som tematiserer hvordan klasse kommer til uttrykk i foreldrepraksiser. Likestilling og klasseperspektivet vil ikke bli direkte belyst i denne oppgaven, men det er det interessant å merke seg at Bekkengen (Bekkengen 2002, sitert fra Haugen 2011, 13) i sin studie finner at fedrene har et ønske om å delta mer sammen med barna, både på fritiden og i nærmiljøet. Hun mener at diskursen om barnesentrering i større grad enn likestillingsdiskursen er en norm som står uimotsagt, og at det er lettere å velge barnesentrering. Haugen (2011, 13) hevder at ved å snakke om familieorientering kontra barneorientering kan en skille mellom ulike motivasjoner for deltakelse i hjemmet. Både hos menn og kvinner representerer barneorientering et mer lystbetont element. Blant de mer familieorienterte områdene var huslige pliktoppgaver mer representert.

Familieorientering rommer et helhetsansvar som menn gjerne velger seg bort fra hevder Bekkengen (Bekkengen 2002, sitert fra Haugen 2011, 14).

May-Linda Magnussen (Ellingsæter 2012, 245) viser til Arnlaug Leira som ser forsørgelse og omsorg som familiens to hovedoppgaver. I denne studien ønsker jeg å rette fokuset mot omsorgsoppgavene i oppdragerprosjektet. I omsorgsoppgaver eller omsorgspraksis legger jeg blant annet nærhet, intimitet, tilgjengelighet, kontroll, beskyttelse, deltakelse, tilrettelegging, planlegging og organisering av hverdagen. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til.

Hanne Haavind (2006) stiller spørsmål om menns deltakelse vil endre foreldreomsorgens karakter. Hun peker på to viktige endringer de siste tiår. Den ene er at den engasjerte og følsomme barneomsorgen er i ferd med å bli et fellesskap mellom menn og kvinner. Det andre er at menns følsomme innlevelse og kontinuerlige forpliktelse ovenfor egne barn kan inngå som en komponent i moderne maskulinitet. Maskulinitetsdiskurser er opptatt av hvorvidt omsorg og omsorgspraksis kommer i kontrast til maskulinitet. Dette er et perspektiv jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven.

1.3. Forskningsspørsmål

Som masterstudent har jeg en god anledning til å utforske fenomenområdet fedrepraksis, og få et dypere innblikk i fedres livsverden, deres refleksjoner og forståelser av en selvstendig omsorgsrolle. Jeg ønsker i denne studien å se forbi dikotomier som arbeiderklasse og middelklasse, klinisk gruppe og ikke-klinisk gruppe, og utforske bredden i ulike fedrepraksis som et kontinuum av variasjoner med utgangspunkt i utdanningslengde, tilknytning til arbeidsliv, sivil status og etnisitet. Jeg ønsker å utforske hvordan fedre beskriver hverdagslivet i familien. Hvordan fedre konstruerer mening og sammenheng i sine fedrepraksis, og hva de tenker om utfordringer og mestring i familielivet. Hva er fedre opptatt av i sin omsorgspraksis og hva er det fedrene forsøker å få til for sine sønner, for familien og for seg selv? Hva tenker fedrene selv om sin rolle og betydning i ulike oppdragelsespraksis i hverdagslivet, og hva tenker de om sin betydning som rollemodeller for sine sønner? Hva er fedrenes betraktninger om verdier og mål for oppdragelsen?

Farsrollen er i endring, og Lorentzen (2012) snakker om en farsrevolusjon og gjennombrudd for fedres omsorgspraksis ikke bare ved familievennlig politikk, gode velferdsordninger og likestillingspolitiske tiltak. Det har også vært et økt fokus på far-sønn-relasjon innen forskningen de siste ti-årene, og det finnes etter hvert flere studier om fedreskap. Hanne Haavind (2006) skriver følgende i sin doktorgradsavhandling som omhandler fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap:

”For mennene selv er det ikke psykologiske anbefalinger som støtter deres bevegelser mot nye former for omsorgsfullt farskap. Den psykologiske standarden er at far og barn skal ha et godt forhold (...). Fedres forhold til barn er blitt et særlig emne, og det er vanligvis ikke en del av utviklingspsykologien (Madsen, Lind & Munck, 2002).” (Haavind 2006).

Haavind påpeker at psykologifaget har vært lite brukt som støttespiller i arbeidet for likestilling. Psykologien har framstått som en disiplin som har bidratt til å videreføre konvensjonelle kjønnsrollemønstre i familien (Haavind 2006, 692). Det er først den senere tiden at psykologien har vist interesse for den «nye faren».

Den deltakende, aktive og lekende far har blitt ønsket velkommen som en viktig bidragsyter for barns utvikling, familiens trivsel og likestilling. Fedre involverer seg i større eller mindre grad i egne barns gleder og utfordringer i hverdagen. Det kan vise seg gjennom nærhet og distanse i barns livsverden og deltakelse i oppdragelse. Den involverte far forstår jeg som en omsorgsfull, engasjert og følsom far. Han viser sin forpliktelse gjennom praktisering i sitt farskap – gjennom handlemåter og begrunnelser .

Jeg har ikke funnet forskning om fedreskap som fokuserer på fedres relasjon til sine sønner og deres forståelsesmåter av sine sønner eller fedres begrunnelser for handlemåter i sin oppdragerpraksis av sine sønner hvor det er større eller mindre utfordringer i hverdagen. Jeg har funnet få studier som omhandler fedre, fedrepraksiser og eldre barn og ungdommer. Min studie kan således bidra med et perspektiv innen forskningen som er mindre belyst.

Formålet med denne studien er å utforske fedres deltakelse i omsorgspraksiser, variasjoner over fedres posisjonering og begrunnelser for handlemåter i oppdragelse av sine sønner.

Med dette som utgangspunkt har jeg valgt følgende to forskningsspørsmål for min masteroppgave: «Variasjoner over oppdragerpraksis - hvordan fremforteller fedre sin deltakelse i omsorgspraksis av sine sønner?»

«Hvilke forestillinger og forståelsesmåter danner bakgrunn for fedres handlinger i omsorgspraksis av sine sønner?»

1.4. Fedreskap og fedregjøring

Fedres betydning i det omsorgsfulle foreldreskap, har tradisjonelt sett fått liten plass i faglitteraturen, og kanskje spesielt innen utviklingspsykologien. Øyvind Kvello (2007) trekker fram at forskerne Connell og Goodman (Connell & Goodman 2002, sitert fra Kvello 2007) hevder at fedre og menn kan benevnes som de glemte bidragsytere til barns utvikling. Kvello (2007) påpeker samtidig at når fedre involverer seg aktivt og positivt i sine barn, leder det til positive

utfall for en rekke mål for psykososial fungering. Vi vet kanskje mer om samspill mellom mødre og barn, og mindre om fedres betydning for barns og unges utvikling. Det at mødrene fortsatt blir tillagt større betydning for barns utvikling, kan ha sammenheng med kultur eller biologi. Kvello (2007) trekker fram at enkelte forskere (Grolnick & Apostoleris 2002; Manlove & Vernon-Feagans 2002) forklarer dette med at mødre er mer følelsesmessig involvert i barna enn fedrene. Jørgen Lorentzen (2012) har funnet flere studier som fokuserer på fedre og oppdragelse. Lorentzen skriver at innenfor forskningen på området, har det vært tydelig at omsorgen er kjønnet ut fra historiske og samfunnsmessige forhold. Lorentzen (2012, 136) viser til nyere studier og den nye forskningen på fedre, hvor man i større grad retter fokuset mot den deltakende far og den aktive far. Flere internasjonale studier viser til at det er liten forskjell mellom kjønnene på kapasiteten og muligheten for å drive omsorg for barn, bare menn «slipper til». Lorentzen trekker fram Kyle Pruett (Pruett 1987, sitert fra Lorentzen 2012, 136) forskning på området. Pruett intervjuet på midten av 1980-tallet flere amerikanske familier hvor fedrene hadde hovedomsorgen for barna. Pruett fant at fedre er like kompetente som mødre til å ivareta barn. Pruett oppfølgingsstudie av disse barna viste at de framstod som mer kompetente enn sammenligningsgruppen. Pruett mener en forklaring kan være at disse barna har hatt den fordelen at de har hatt to foreldre som har vært aktive i deres hverdag, og dermed et mer stimulerende oppvekstmiljø, sammenlignet med de som «kun» har hatt en nærværende mor (Pruett 1987, sitert fra Lorentzen 2012, 136).

Hanne Haavind (2006) har forsket på fedres deltakelse i det omsorgsfulle foreldreskap. Haavind viser til flere studier som gir fedre særlige kjennetegn. Fedre er gode til å leke med barna sine, og «den lekende faren» ble allerede på 1970- og 1980-tallet etablert i empiriske studier. Fedre som er alene om omsorgen, er mindre deltakende i barns lek. Deres posisjon og deltakelse i barneomsorgen rapporterer på samme måte som mødre om det løpende opplevde ansvaret. Det kan forstås slik at alenefedre «må forplikte» og bære hovedansvaret for omsorgsoppgavene, mens fedre som deler omsorg i større grad «kan velge» å forplikte seg til omsorgsoppgaver, altså en mer løselig forpliktelse (Haavind 2006, 690).

1.5. Oppgavens videre oppbygging

I kapittel 2 vil jeg ta for meg studiens analytiske perspektiv og teoretiske forståelsesramme. I kapittel 3 beskrives den vitenskapsteoretiske tilnærmingen og metoden som er lagt til grunn. Jeg vil gjøre rede for valg av metode, forskningsprosessen og analysen av det foreliggende datamaterialet. I kapittel 4 presenteres oppgavens vitenskapsteoretiske og filosofiske posisjon. I kapittel 5 og 6 drøftes empirien opp mot teori som er presentert i oppgaven. Kapittel 7 vil avslutte oppgaven med refleksjoner knyttet til sentrale funn, samt styrker og svakheter ved oppgaven og hva den kan brukes til i videre studier.

2. Analytiske perspektiver og teoretiske forståelsesrammer

I dette kapittelet vil jeg komme nærmere inn på noen utvalgte perspektiver og teorier som jeg mener er relevante for å utforske fedres deltakelse i omsorgspraksis av sine sønner, og som kan bidra til økt kunnskap om forestillinger og begrunnelser for fedres handlinger i omsorgspraksis av sine sønner.

2.1. Sosiokulturelt perspektiv på barns utvikling

Det sosiokulturelle perspektivet tar utgangspunkt i både de kulturelle og sosiale kontekster familier befinner seg i. I denne studien legger jeg til grunn at fedreskap forstås ut fra sosiokulturelle kontekster, og må forstås ut fra sosioøkonomiske, kulturelle og individuelle påvirkninger som til enhver tid eksisterer (Bronfenbrenner 1979). Interaksjonen mellom disse danner grunnlag for barns læring, utvikling og handling (Gulbrandsen 2006, 251; Solem, Tilden og Thuen 2008, 99; Solem 2011).

Kulturer kan forstås som et sett av lokale kulturer, som en del av den sosiale konteksten våre liv leves i. Kulturer påvirker våre tanker, følelser og handlinger på et bevisst nivå, men like ofte påvirkes vi ubevisst – noe vi tar for gitt. (McGoldrick og Ashton 2012, 251). Menneskets tenkning og eksistens kan ikke studeres alene, men må forstås og relateres til den sosiale kontekst man er en del av. Fedrepraksiser vil således være påvirket av både sosioøkonomiske, kulturelle og individuelle forhold, og hvor disse forholdene gjensidig og kontinuerlig vil påvirke på hverandre – et sosioøkologisk system.

Et sosiokulturelt perspektiv vektlegger at menneskelig utvikling og læring skjer gjennom deltakelse i sosiale praksiser (Bruner 1990; Rogoff 2003). Det bygger på antakelser om at det er umulig å overse kulturelle kontekster dersom man ønsker å forstå læring, utvikling og handling. Ved å anerkjenne en slik forståelse, vil individets handlinger forstås ut fra den situasjon og kontekst man befinner seg i. Individets handlinger er situasjonsbestemt og gir mening for den som handler. Dette omtales som situerte handlinger (Gulbrandsen 2006, 268; Solem 2011, 12).

I oppgaven vil begrepene fedreskap, fedrepraksiser og oppdragelse bli brukt som overlappende begreper, men det legges til grunn en forståelse om at dette handler om noe som konstrueres i samhandling. Fedreskap må således ikke forstås som egenskapsorientert. Med dette mener jeg at man ikke kan klassifisere egenskaper som nærværende, varm, forståelsesfull, streng, strukturert osv. som statiske fenomen. Utøvelse av fedreskap vil være en dynamisk prosess som utformes ut fra den situasjon og kontekst fedre befinner seg i. Fedres handlinger og intensjoner knyttet til

oppdragerprosjektet vil avhenge av den situasjon de befinner seg i, kontekst og hva som oppfattes som relevant i situasjonen. Sosiokulturell kontekst og fedrepraksis er innvevd i hverandre.

Familiens kontekst vil være farget av sosioøkonomiske- og kulturelle betingelser og verdier. Kontekst kan forstås både som noe materielt, relasjonelt og emosjonelt. Med emosjonelt mener jeg fedres kapasitet til å regulere egne primære emosjoner som sinne, frykt eller glede. Denne kapasiteten vil være knyttet til deres erfaringer med intersubjektiv samhandling (Fonagy and Target 1997). Hvordan de primære emosjonene håndteres og kommer til uttrykk i omsorgspraksis, vil ha betydning for hvordan fedre «container» sine sønners reaksjoner og handlemåter (Fonagy and Target 1997). Kontekst kan videre forstås å være knyttet til relasjoner i den nære familiesfæren eller til samfunnsmessige betingelser og strukturer. Hverdagslivet er en form for kontekst. Det samme er struktur og organisering av hverdagen. Kontekst vil i denne studien i hovedsak være knyttet til fedres hverdagsliv sammen med sine sønner. I kontekstbegrepet legger jeg til grunn sosioøkonomiske- og kulturelle betingelser og verdier, samt relasjoner og emosjoner.

2.2. Situert foreldrepraksis - fedrepraksis

Foreldrepraksiser foregår i familiers hverdagsliv som er strukturert av rutiner, regler og vaner. Situert foreldrepraksis refererer til oppdragelse i dag-til-dag situasjoner og den endrer seg over tid i takt med barnets utvikling (Solem 2011, 173; 2012, 63). Solem argumenterer for at foreldres livserfaringer og sosiokulturell kontekst bestemmer retning for foreldrepraksis og barns utviklingsbaner. Solem skriver at utvikling kan forstås som en interaksjonsprosess knyttet til tid og sted. Sosiokulturell kontekst gir form og retning for foreldrepraksis og fedrepraksis. Situert fedrepraksis uttrykkes i det dagligdagse og vil endre seg med barnets utvikling. En situert forståelse av foreldreskap, i denne studien fedreskap, vektlegger nettopp miljøet, hverdagerfaringer og hvordan fedres ulike sosiale og materielle betingelser både kan forstås som en styrke og begrensninger i fedreskapet – og for barnas ve og vel her og nå og i videre livsbaner. Solem (2012) skriver i sin avhandling at situert foreldrepraksis kan relateres direkte til Bronfenbrenners økologiske teori om barns utvikling (Bronfenbrenner 1979). Denne modellen er ikke en fase-teori, men en systemteori som beskriver barns utviklingsprosess gjennom å forklare hvordan barns interaksjon med sine omgivelser påvirker hvordan barnet utvikler seg. Bronfenbrenner avgrenset sin modell til fire subsystemer. Mikrosystemet inkluderer barnet; alder, kjønn, fysisk og psykisk helse, foreldre; alder, kjønn, fysisk og psykisk helse, utdanning, og hvem familien er; en eller to foreldre, kjønn, søsken. Meso- og eksosystemet inkluderer barnets barnehage eller skole, foreldrenes tilknytning til arbeidslivet, familien sosioøkonomiske situasjon, familiens sosiale nettverk, og foreldrenes tilknytning til lag og foreninger. Makrosystemet

inkluderer en mer overordnet kultur, lover og velferdsordninger som indirekte har innflytelse på familien og barnet. Hvert system inneholder verdier, normer og regler som kan ha stor påvirkning på utformingen av barns livssituasjon og utvikling. Situert foreldrepraksis betyr at man i både klinisk og forskningsmessig sammenheng, må ta alle disse systemene i betraktning, skriver Solem (2012).

Bronfenbrenner (1979) legger vekt på sammenhenger mellom alle systemene rundt barnet. Det være seg sammenheng mellom mikro- og eksosystemene, eller mellom meso- og makrosystemet. Alle systemene påvirker hverandre. Systemene rundt barnet kan ikke sees på som separate enheter, men som uatskillelige deler av en helhet. Haavind (2006) og Stefansen (2011) påpeker at barns utvikling og læring ikke bare blir påvirket av den sosiale konteksten rundt seg, men kan også forstås som konstituert av denne. Dette betyr at utvikling og læring skjer i en sosial kontekst, og konteksten vil påvirke barnets utvikling, som igjen vil påvirke sine omgivelser og forandre dem. Oppdragerpraksiser kan forstås både som målet med oppdragelsen og handlinger foreldrene gjør for å komme fram til dette målet (Hennum 2002; Solem 2011, 4). Foreldrepraksiser organisert i daglige rutiner er sentrale påvirkninger på et barns sosiale, emosjonelle og kognitive utvikling (Solem 2011, 5).

2.3. Transaksjonelt perspektiv

I lys av det sosiokulturelle perspektivet, vil jeg argumentere for at man må forholde seg til en sosioøkologisk forståelsesramme (Bronfenbrenner 1979) for å forstå barns utvikling og sosialisering best mulig. En slik forståelse inkluderer ulike systemer og strukturer innen familien og utenfor familien. Systemene og strukturene vil inngå i dynamiske vekselvirkningsprosesser (Bronfenbrenner 1979). Dette innebærer en forståelse om at barn påvirkes og formes av et mylder av innvirkende faktorer i deres oppvekstmiljø.

Kontekstuelle betingelser som fars tilknytning til arbeidslivet, fysiske og psykiske helse, samfunnsmessige lokale strukturer eller overordnede rettigheter, vil inngå som en del av den dynamiske vekselvirkningsprosessen. Arnold J. Sameroff (2009), en amerikansk utviklingspsykolog og forsker, har latt seg inspirere av systemteorien og utviklet transaksjonsmodellen. Modellen vektlegger den kontinuerlige og gjensidige dynamiske interaksjonen mellom barnet og barnets erfaringer med sitt miljø (Sameroff 2009). En annen amerikansk forsker, Avshalom Caspi (gjengitt i Sameroff 2009) har blant annet funnet at kvaliteten på foreldreomsorg kan påvirke hvorvidt gener forbundet med aggresjon kommer til uttrykk eller ikke.

Ut fra egen klinisk erfaring knytter jeg dette i sammenheng med foreldres kapasitet til emosjonsregulering og mentaliseringskapasitet. Mentalisering handler om følelsesregulering og mellommenneskelig forhold og relasjoner. Emosjonsregulering utvikles og læres gjennom samregulering.

Mentalisering handler om en kapasitet til å forsøke å forstå andre innenfra, se seg selv utenfra, og samtidig forstå forhold mellom mennesker. Begrepet mentalisering dreier seg om hvordan vi fortolker hverandre (Skårderud og Sommerfeldt 2008). Disse kapasitetene forstår jeg som påvirkbare og dynamiske, og må sees i lys av øvrige sosiokulturelle faktorer (jfr kap 2.1). Foreldres emosjonsregulering og mentaliseringskapasitet er vesentlige faktorer i barns nære kontekst og har betydning for foreldrepraksis og barns utvikling (jfr kap 2.2). Emosjonsregulering og mentalisering er relasjonelle begrep som er av betydning for foreldres posisjonering og involvering i foreldreskapet.

I nyere utviklingspsykologi har man vært opptatt av dyadesamspill og interaksjoner. Med det menes at foreldre og barn gjensidig påvirker den andre kontinuerlig. Interaksjonsmodeller fanger ikke på samme måte opp at individ og miljø er plastiske og dynamiske og at de aktivt påvirker hverandre. Både foreldre og barn har et unikt bidrag, og helheten må sees som noe mer enn summen av delene. Et transaksjonelt perspektiv, som legges til grunn i denne studien, innebærer at det oppstår noe nytt og noe mer i samspillet. Istedenfor å fokusere på den enkeltes bidrag i samspillet, kan man se etter mønstre. Transaksjonsmodellen fremhever at det er relasjonen heller enn individene som bør være gjenstand for analyse (Sameroff 2009).

2.4. Relasjonelt perspektiv

Et viktig begrep innen familierapi er «relasjon». Som familierapeut er man opptatt av å forstå og analysere mange ulike relasjoner. Foreldre-barn-relasjonen er en kompleks relasjon fordi relasjonen alltid vil ha sammenheng med et mangfold av innvirkende faktorer. Forholdet mellom det individuelle og den sosiale og kulturelle kontekst er tett sammenvevd. Relasjoner kan eksempelvis være relasjon mellom individ og samfunn, relasjon mellom mennesker, relasjon til seg selv, relasjon til sin egen historie eller relasjon til materielle forhold som bolig, bil eller hytte.

Biologen og antropologen Gregory Bateson (1979) var en sentral skikkelse innen familierapifeltet. Hans arbeid har hatt en enorm betydning for de kommunikasjonsorienterte familierapiretningene. Bateson (1979) var tidlig opptatt av systemisk tenking og han mente at systemisk tenkning først og fremst handlet om kommunikasjon og fokus på relasjoner. Oppmerksomheten ble rettet mot samhandlingsmønstre framfor egenskapsorienterte forklaringer.

Relasjoner kan studeres både ut fra et sosiologisk perspektiv og et psykologisk perspektiv. Jeg vil i hovedsak vektlegge det sosiologiske perspektivet, men vil trekke inn mentaliseringsbegrepet som er et psykologisk-relasjonelt perspektiv. Irene Levin (2004, 72) påpeker at psykologien tradisjonelt sett har hatt individers psykiske strukturer som analyseenhet, mens sosiologien har samfunnet som sin analyseenhet. Sosialt arbeid har hatt fokus på individet i gruppen og gruppen i samfunnet. Solem (2012, 62) påpeker at dersom sosialt arbeid i klinisk sammenheng i hovedsak fokuser kun på foreldre-barn-relasjonen, vil det ha klare begrensninger. Sosialt arbeid som disiplin må ta høyde for kompleksiteten i interaksjoner mellom det individuelle og omgivelsene.

Som familierapeut med både pedagogisk, klinisk og sosialfaglig bakgrunn, varierer jeg ofte mellom ulike perspektiv. I direkte arbeid med barn og familier, vektlegger jeg noen ganger et sosiologisk perspektiv, andre ganger et psykologisk perspektiv eller et utviklingspsykologisk perspektiv for å forstå barnet eller foreldre bedre. Slik jeg ser det, er denne «både-og tenkningen» også interessant i forskningssammenheng. Det kan åpne opp for bedre å forstå og analysere foreldres utsagn om hverdagsliv og foreldrepraksiser. Solem (2012, 63) hevder at utfordringer i sosialt arbeid er å integrere et balansert person-i situasjonen-perspektiv, og å overskride både det sosiokulturelle perspektiv, som i mindre grad vektlegger det individuelle og det psykologiske perspektiv, som vier de kontekstuelle forhold mindre oppmerksomhet.

2.5. Fedres omsorgspraksiser - mentalisering - tilknytning

Tilknytning dreier seg om relasjoner, og kan fortelle oss noe om hvordan vi knytter oss til andre mennesker. Tidlig tilknytning handler om det følelsesmessige bånd som finnes mellom foreldre og barn, et gjensidig tillitsbånd og kjærlighetsbånd. For barn handler trygg tilknytning om å oppleve tillit, omsorg, forutsigbarhet og kjærlighet (Bowlby 1979). Kunnskap om tidlige tilknytningserfaringer kan hjelpe oss til å bedre forstå utvikling av oss selv som mennesker, og relasjoner vi danner gjennom barndom, ungdom og voksenliv. Bowlby (1979) hevder at voksne har samme behov for tilknytning som barn. Nyere forskning på feltet viser til at voksne som har utrygg tilknytning, har større problemer med å håndtere forandringer i livet og spesielt mellommenneskelige relasjoner, enn voksne med trygg tilknytning (Henriksen og Thuen 2012). Jeg vil hevde at tilknytningsteori er et viktig perspektiv for å belyse barns omsorgsrammer, men tilknytningsteori kan ikke stå alene. Denne teorien må settes inn i en større forståelsesramme – i en sosioøkologisk forståelsesramme. Michael Rutter (1985) har i sin forskning blant annet vært opptatt av tilknytningperspektivet sett i lys av risikofaktorer som fattigdom, fravær av foreldre, arbeidsledighet og ustabilitet og beskyttelsesfaktorer (Rutter 1985).

Skårderud og Sommerfeldt (2008) hevder at mentalisering er en integrasjon av tilknytningsteori, utviklingspsykologi og nevropsykologiske studier. Mentalisering viser til fenomener som angår oss alle, og er et samlebegrep om implisitt og eksplisitt å fortolke egne og andres handlinger, følelser og fornuft.

«A fundamental need of every infant is to find his or her own mind, or intentional state, in the mind of the caregiver». (Söderström og Skårderud 2009)

Skårderud og Sommerfeldt (2008) skriver at mentalisering ligger tett opp til andre psykologiske begrep som empati, affektbevissthet og selvrefleksjon. Det som skiller mentalisering fra de nevnte begrepene er at mentalisering inneholder det mellommenneskelig aspektet – et slags mentalt kompass for å orientere seg i kompleksiteten av ulike virkelighetsforståelser, relasjoner og sosiokulturelle kontekster. Skårderud hevder at mentalisering antas å være den sentrale mekanisme for forandring av både indre forestillinger om barnet, og endringer i egen omsorgsattferd. Mentalisering står sentralt i generasjonsoverføring av tilknytningsmønstre. Skårderud og Sommerfeldt (2008) skriver at helt sentralt i denne tilnærmingen er teori og empiri om tilknytning. De viser blant annet til Bowlbys (1979) forskning og til forskerne Fonagy og Target (1997) som har forsket mye på tilknytning. Det vil ligge utenfor rammen av denne oppgaven å utdype teori om tilknytning nærmere.

Det er mye som tyder på at barn som vokser opp i trygge relasjoner, der de kan få hjelp til affektregulering og organisering av følelser, også vil utvikle en høyere grad av mentalisering (Skårderud og Sommerfeldt 2008). Foreldre som er tilgjengelige i forhold til barnets psykologiske behov, både når det gjelder trøst og beskyttelse, men også når det dreier seg om selvstendighet og utforskning, evner å ta barnets mentale perspektiv og dermed svare på deres behov (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2014).

Fedres intensjonalitet i oppdragerpraksis i hverdagen, mener jeg vil være påvirket av mentaliseringskapasitet i situasjonen. Jeg anser at derfor at mentalisering har relevans for oppgavens problemstilling. Det kan være variasjoner i mentaliseringskapasitet fra situasjon til situasjon, variasjoner over tid og variasjoner fra relasjon til relasjon. Brandtzæg, Smith og Torsteinson (2014) påpeker nettopp at det er viktig å presisere at mentalisering er en dynamisk kapasitet som fungerer mindre optimalt under stress og i utfordrende livssituasjoner. Nilsen og Skårderud (2012) påpeker at et grunnleggende perspektiv i en mentaliseringsbasert tilnærming er å fremme holdninger og ferdigheter i å reflektere over indre psykologiske tilstander. Det vil være av betydning for utviklingsstøttende omsorgspraksis. Dette perspektivet mener jeg bygger bro til utforskning og forståelse av oppdragerpraksiser, fordi mentalisering handler om

følelsesregulering og mellommenneskelig fungering. Vår mentaliseringskapasitet er ikke statisk, den vil avhenge av blant annet belastninger og opplevd stress i hverdagen. Jeg vil derfor argumentere for at mentaliseringsbegrepet er relevant for oppgavens sosiokulturelle og transaksjonelle perspektiv.

Brandtzæg, Smith og Torsteinson (2014) hevder at mentaliserende foreldre vil være mer opptatt av å forstå meningen bak et barns handlinger, for eksempel et raserianfall, framfor å straffe eller bli sint på barnet. I denne studien er det relevant å knytte dette til fedres forståelse av sine sønners væremåte. Mentalisering er en del av helhetsforståelsen når fedres forståelse av sine sønner utforskes.

Bent Hougaards (2005) forståelse av barneoppdragelse er blant annet at oppdragelse handler om å gi barn kjærlighet og selvtillit, og respektere barn som selvstendige individ. Jeg mener at denne forståelsen kan relateres til både tilknytning og mentalisering. For å respektere andre, hevder jeg at man må inneha en viss innsikt og forståelse av seg selv og andre. Det samme hevder jeg også gjelder for å vise godhet og kjærlighet for andre. I tillegg til mestring, anser jeg kjærlighet og respekt som grunnleggende byggesteiner i utvikling av selvtillit, selvoppfatning, tilknytning og relasjoner mellom foreldre og barn. Dette spiller seg ut i hverdagslivet, jeg ser derfor tilknytning og mentalisering som relevante perspektiv i denne studien. Irene Levin og Jan Trost (2005, 14) sier at situasjonen utgjøres ikke bare av de personer en interreagerer med, men av all den kontekst eller sammenheng hele situasjonen befinner seg i. Vår egen sinnsstemning og vår helsetilstand er en del av situasjonen.

2.6. Perspektiver på barneoppdragelse

Idealene knyttet til barneoppdragelse og oppdragerpraksis vil ikke være statiske idealer. Gjennom historien har idealene forandret seg, og idealene vil variere fra kultur til kultur. Hva som oppfattes som den fullkomne oppdragelsen - og oppdragelsen i seg selv vil være i stadig endring. Idealene kan være knyttet til både kulturelle, etniske og kjønnete forståelser. Oppdragelse av små barn, eldre barn og ungdom fordrer også ulike praksiser (Hafstad og Øvreeide 2011, 76).

Barneoppdragelse kan forstås på flere måter. Hougaard (2005) oppsummer barneoppdragelse til å være todelt. Den første delen går ut på å gi barna kjærlighet og selvtillit, og å respektere barna sine som individer. Den andre delen av oppdragelsen er å lære barna sine et sett med sosiale spilleregler, normer og verdier. Dette innebærer et at foreldre vil forsøke å påvirke og prege barna med sin egen oppfatning av akseptabel oppførsel innenfor den kulturen de lever i og tilhører.

Denne definisjonen av barneoppdragelse favner både det praktiske aspektet ved å lære barnet hvordan det skal forholde seg og oppføre seg på en «sosialt ønsket eller akseptabel måte», samt at den sier noe om de følelsesmessige båndene og betydningen av foreldres rolle som oppdragere for å guide barn inn i ulike sosiale praksiser. Hennem (2002), Hougaard (2005) and Solems (2011) oppsummering av hvordan man kan forstå barneoppdragelse, legger jeg til grunn i denne studien. Jeg ser denne forståelsen i lys av diskurser om «den nye og involverte faren, som jeg vil komme nærmere inn på senere i oppgaven.

I denne studien har jeg valgt å bruke begrepet omsorgspraksis. Omsorgspraksiser forstås både som målet med oppdragelsen, og handlinger foreldrene gjør for å komme fram til dette målet. (Hennem 2002; Solem 2011) Foreldrepraksiser organisert i daglige rutiner er sentrale påvirkninger på barns sosiale og kognitive utvikling (Solem 2011).

2.7. Fedres omsorgspraksiser – en kjønnnet praksis?

Når man blir foreldre blir man opptatt av barnas ve og vel, og deres læring og utvikling. I det daglige omtaler foreldre dette på mange måter og i mange situasjoner. Man blir opptatt av å oppdra barn på en god måte. Min erfaring er at for de fleste foreldre er barneoppdragelse noe man intuitivt «bare gjør». «Det sitter i kroppen» og man har tilegnet seg en mer eller mindre bevisst forståelse av hva barneoppdragelse innebærer. Jeg har erfart at mødre og fedre kan legge ulike verdier til grunn for sin omsorgspraksis. Det spiller seg ut i familiens hverdagsliv. Verdiene kan være forankret i egen oppvekst, relatert til kjønn, være forankret i religion eller livssituasjon. I et sosiokulturelt perspektiv og en mer teoretisk forståelse av oppdragelse, kan man si at læring og utvikling er noe som skjer i sosial samhandling – i en kultur. Barns utvikling og læring skjer gjennom handling, gjennom å være virksam i praktiske aktiviteter, og gjennom bruk av språk og deltakelse i sosiale praksiser (Bronfenbrenner 1979; Levin og Trost 2005).

Nicole Hennem (2002) skriver i sin avhandling at når foreldreskap skal studeres empirisk får både de kulturelle ideene og praksiser relevans. Ut fra dette perspektivet vil min analyse omfatte både «hva er det som driver fedrene til å gjøre det de gjør, og hvordan de gjør det» (Hennem 2002; Stefansen 2011).

Det er flere forskere som har forsket på sammenhenger mellom klasse, kjønn og foreldreskap. De siste ti årene har flere forskere blitt opptatt av fedre og omsorg. Denne forskningen peker på at både utdanningslengde og kjønn kommer til uttrykk i fedreskap. Jørgen Lorentzen (2012) har skrevet boken «Farskapets historie i Norge 1850-2012». Han påpeker at han har skrevet lite om klasse og etnistet i sin bok, men han er overbevist at det var klasseforskjeller i praktiseringen av

farskap opp igjennom tidene. Lorentzen skriver videre at det også er stor sannsynlighet for at mange innvandrerfamilier praktiserer foreldrerollen i vår tid noe annerledes enn den etnisk norske majoritetsbefolkningen.

Den nye forskningen på fedre i følge Lorentzen (2012, 136) har vært tydelig på at omsorgen er kjønnet ut fra historiske og samfunnsmessige forhold, men at det er liten forskjell mellom kjønnene på kapasiteten til og muligheten for å drive omsorg for barn. Lorentzen viser til en internasjonal studie fra 1980-tallet om aktivt farskap hvor forskeren Kyle Pruett (1987) finner at fedrene er like kompetente som mødrene til å ivareta barna. En av de tingene som overrasket Pruett mest i hans langtidsstudie, over fem år, er hvordan de daglige rutinene og arbeidsoppgavene fedrene kontinuerlig ivaretar, overskygger «the issues of parental role, gender, or even a specific antecedent for the job» (Lorentzen 2012, 136). Praktiseringen av omsorgsrollen overskygger og gjør kjønnet uinteressant i forhold til selve omsorgen for barnet.

«En meget interessant og fascinerende del av Kårleiv Vågslids analyse er at han samtidig med å studere pappabøkene har intervjuet faktiske fedre om deres omsorg for egne barn. I disse intervjuene finner han ingen slik opptatthet av en særegen maskulin omsorg for fedrene (...). Fedrene som intervjues, har altså lite behov for å framheve sin omsorg som særegen eller annerledes enn det mødrene utgjør.» (Lorentzen 2012, 132)

Dette er sammenfallende med analyse av det empiriske datamateriale i denne studien.

Lorentzen viser også til psykologen og familieforskeren James Garbarino (1993) som skriver i artikkelen «Reinventing Fatherhood» «To develop a new kind of father, we must encourage a new kind of man».

«Garbarino skriver om hvordan menn skal klare overgangen fra samfunnsmessig makt som indikator for mannligheten, til den ydmykhet og tålmodighet som en givende omsorgsrolle innebærer. Denne overgangen krever ikke bare en absolutt deltakelse i hverdagserfaringene, som bleieskift, matlaging, mating, stelling, leking osv, men også en evne til den deltakende kjærligheten som kreves i oppdragelse av barn (Garbarino 1993, 53 i Lorentzen, 2012).»

Lorentzen hevder at kulturelle og samfunnsmessige forståelser av maskulinitet som for eksempel makt, innflytelse, kontroll og emosjonell stabilitet, lett kan komme i motsetning til den farskapspraksis som det intime farskapet oppfordrer til. Denne motsetningen er lite tematisert i forskningen i følge Lorentzen. Han skriver også at både klasse og etnisitet vil være interessant å følge opp i nye studier av farskap, både i et kulturhistorisk og sosiologisk perspektiv (Lorentzen, 2012, 14).

Stefansen (2011) skriver i sin avhandling at det handlingsorienterte perspektivet på foreldreskap er grunnleggende i forskning om foreldreskap og klasse, men at perspektivet sjelden utdypes.

Begrepet «praksis» mener hun er nyttig. I det daglige tenker ikke folk flest over at de «gjør sosiale praksiser» eller utøver «foreldrepraksiser» når man for eksempel mater barn. Stefansen skriver:

«Forskeren som studerer denne aktiviteten kan imidlertid beskrive den som «kjønnet sosial praksis» - uavhengig av om den som utfører matingen synes dette som en rimelig beskrivelse. Forskerens utgangspunkt er et teoretisk perspektiv – i dette tilfellet et perspektiv som introduserer kjønn som relevant analytisk kategori for å beskrive det som foregår i familier (Stefansen, 2011, 28).

Slik som Stefansen, vil jeg i min forskning utforske fedreskapet som en virksomhet, et sett av praksiser som uttrykker fedres oppfatninger av hva sønnene trenger i det samfunnet de vokser opp i og inn i, og hva fedre anser som sitt ansvar. Jeg forstår fedreskap som en kontekstuell virksomhet (Stefansen 2011). Å anvende fedreskap som analytisk begrep, kan by på flere utfordringer hevder Stefansen (2011), og viser til at flere forskere har påpekt at bak det å være forelder skjuler det seg gjennomgripende forventninger og forestillinger preget av kjønn.

Et begrep eller en metafor som ofte refereres til i forskningen om foreldreskap og klasse er Sarah Halloways «moral geographies of mothering» (Halloway 1998) Dette begrepet viser til lokale meningssystemer eller rasjonaliteter som definerer hva som er bra for barn i ulike aldersgrupper, hvem som bør ta vare på dem og hva foreldrene forventes å ha av oppgaver og plikter. Slik jeg ser det, kan også fedreskap knyttes til Halloways metafor. Det som fremfortelles av fedrene i intervjuene vil speile noe av de underliggende sosiale og kulturelle verdisystemene som fedrene forholder seg til. Fedreskap kan således sees på som situert praksis ut fra den kontekst eller kultur den utspiller seg fra (Stefansen 2011). Ulike praksiser genererer ulike omsorgserfaringer – i lys av ulike erfaringskontekster.

Jeg ønsker i denne studien å se forbi klassebegrepet og har derfor benyttet ulik utdanningslengde som kategori. Jeg vil derfor ikke komme nærmere inn på diskurser knyttet til middelklassens kontra arbeiderklassens foreldrepraksiser, som er et belyst tema i forskningen. Dette er i seg selv interessant perspektiv da middelklassens foreldreskap fungerer som ideal. I denne studien vil jeg være opptatt av kortere eller lengre utdanningslengde knyttet til variasjoner i fedres omsorgspraksis. Begrunnelse for dette finner jeg støtte hos i Stefansen doktorgradsavhandling (2011). Stefansen påpeker i sin avhandling at hun er opptatt av å forsøke å begrepsfeste foreldrepraksiser på måter som ikke bidrar til andregjøring av alle andre grupper enn middelklassen, samtidig som hun har et blikk mot de sosiale prosesser utenfor familien som er forbundet med forskjeller mellom klasser (Stefansen 2011).

Heidi Franzens masteroppgave fra 2015 belyser først og fremst moderskapets forestillinger. Hun drøfter og belyser middelklassens foreldreskap (Frantzen 2015). Kari Stefansen belyser også

middelklassens foreldreskap i sin doktoravhandling (Stefansen 2011). Både Franzten (2015) og Stefansen (2011) hevder det er relevant å snakke om sosiokulturelle praksiser og kjønnede praksiser. Jeg vil i min studie se på variasjoner i fedrepraksiser i lys av fedres sosiokulturelle praksiser, men ønsker å overskride klassebegrepet.

2.8. Fedreskap som «social structures in the head and habitus of fathering» - intesjonalitet

Stefansen argumenter for at foreldreskap kan forstås som «social structures in the head» (Stefansen 2011, 39) I denne studien vil jeg omtale fedreskap som «social structures in the head», med bakgrunn i at fedres praksiser springer ut av bestemte virkelighetsforståelser.

Virkelighetsforståelser som knyttes til Bourdieus teori (1987) om kroppsliggjorte disposisjoner og kulturelle skjema. Stefansen skriver at foreldres praksiser springer ut av en forståelse av hvem man er og hva man har rett til: dette reflekterer ens plassering i en sosial struktur, altså «social structures in the head» (Stefansen 2011, 40).

Vincent et al. (Vincent, Braun & Ball 2008b: 22, sitert fra Stefansen 2011, 40) knytter denne forståelsen til habitusbegrepet og direkte til «habitus of mothering». Jeg finner det relevant i denne studien å omskrive dette til «habitus of fathering» hvor kjønn og utdanningslengde er sentrale dimensjoner som spiller inn på fedrenes oppfatning av hva som er nødvendig og viktig i omsorgen for sine sønner. Ulike praksiser uttrykker hva fedres oppmerksomhet er rettet mot. Hva oppfatter fedre som sønnenes behov og ønsker. Hva vektlegges i familielivet, på skolen og i fritiden. Dette springer ut av fedrenes tilgang på ulike typer kapital og sosial støtte. Jeg er opptatt av fedres intensjonalitet – hva retter fedrene oppmerksomheten mot. Hvordan forstår de seg selv og sin rolle, og på hvilken måte ser fedrene seg selv som aktører i oppdragerprosjektet. Utdanningslengde og kjønn preger den måten de er foreldre på som får betydning for sønnenes livsbaner.

Utdanningslengde og kjønn gir ulike tilganger til måter å være i verden på, og er et viktig grunnlag i oppdragelsesprosjektet.

I denne masteroppgaven vil jeg studere fellestrekk og variasjoner mellom ulike fedrepraksiser sett i lys av utdanningslengde og kjønn, knyttet til hverdagsliv; til det hverdagslige, aktiviteter og gjøremål som det å ha omsorg for barn innebærer (Stefansen 2011; Solem 2011).

2.9. Maskulinitet og involvert fedrepraksis.

Haavind (2006) peker på to viktige endringer i menns foreldreskap de siste tiår som jeg knytter opp mot involvert fedrepraksis. Det ene er at fedre er mer engasjerte og følsomme i barenomsorgen fra barnet blir født. Det andre er fedres følsomme og koninuerlige forpliktelse

ovenfor sine barn og de bruker mer tid sammen med familien. Haavind skriver videre at dette kan inngå som en komponent i moderne maskulinitet.

Lorentzen (2012) er opptatt av endringer i hvordan maskulinitet kommer til uttrykk. Hver tidsepoke har sin fremvekst av nye former for maskulinitet. Lorentzen (2012) viser til at han i sitt materiale fant at fedre fra 1800-tallet ikke problematiserte det nære farskapet som en mulig trussel mot maskuliniteten. Det har vært mer framtrødende for fedre i perioden 1927 -1970. Som et bilde på dette løfter han fram Knausgårds «*Min kamp*» hvor selve intimitetsrelasjonen er den største og fremste trusselen for maskulinitetsfølelsen. Nærheten truer med avmaskulinisering. Denne epoken på midten av 1900-tallet mener Lorentzen kan sies å være en systematisk strukturell kjønnsdualistisk oppdeling av kvinner og menn. Jeg forstår det slik at Lorentzen sikter til de strukturer i samfunnet var preget av en klar tydelig arbeidsdeling mellom kjønnene. Menn var forsørgere og kvinnene var hjemmeværende. Lorentzen omtaler dette som «husmorens gullalder og farens forvisning fra hjemmet» (Lorentzen 2012, 79). Han skriver videre at det «nye farskapet» krever en annen form for maskulin subjektivitet, som bryter fundamentalt med selve ideen om kjønnsformer slik den ble etablert i den kjønnsdualistiske værensfilosofien (Lorentzen, 2012, 165).

Haavind (2006, 691) skriver at kulturelle endringer og den kulturelle idealiseringen av den følsomme faren innbærer en ny målestokk for farskap. Jo mer involvert menn er, desto tydeligere blir det at deres erfaringer og framgangsmåter er som mødres.

Gunnhild Regland Farstads doktorgradsavhandling (2016) tar blant annet opp spørsmål knyttet til fedres økte deltakelse i hjemmet i form av tid brukt på husarbeid og barneomsorg, og hvordan velferdspolitiske virkemidler utformes. Farstads studie viser at man ikke kan forstå fedres omsorgspraksiser som en direkte konsekvens av måten familiene organiserer og fordeler fødselspermisjonen på. Fedrenes omsorgskompetanse og likestilling i parforholdet handler mer om det som skjer i permisjonstiden. Fedrenes tilegnelse av selvstendig omsorgspraksis må forstås i den kontekst de befinner seg i, hevder Farstad (2016).

Den «nye faren» er knyttet opp til idealet om den involverte far. Ut fra tema i min oppgave ble jeg særlig opptatt av det Farstad (2016) finner i sine analyser om at noen fedre omtaler sin «farspraksis i tråd med metanarrativet om den involverte far trer i kraft av å vektlegge sin individuelle relasjon til barnet, og at de uttrykker et ønske om å etablere sin egen relasjon til barnet , uavhengig av sin partner». Hun fant også i sin studie at fedre som ikke vektla den intime, dyadiske relasjonen med det lille barnet, hadde et ønske om «komme på banen» etter hvert når barna ble litt eldre. Farstad (2016) skriver at det er lett å se disse fedrene i lys av mer tradisjonell farsrolle. Hennes intensjon

har vært å bringe inn nyanser i denne forståelsen, fordi det kan bidra til å oppløse dikotome motsetninger. Jeg ble spesielt opptatt av det hun påpeker om det å forstå «involvert farskap» som tett knyttet til fars intime dyadiske relasjon til barnet, og kan slik hun ser det lett føre til en for snever definisjon av begrepet, og kan bidra til at man unngår å se andre måter fedre beveger seg bort fra forsørger-far til medhjelper- far –en likestilt og involvert far. I sin avhandling har hun vært opptatt av hva som kan defineres som endring i retning av involvert farskap og likestilt farskap. Jeg slutter meg til hennes spørsmål om hvordan man kan måle og vurdere involvert farskap uten at man unngår ferdig definerte motsetninger, slik at man kan bidra til å utvikle nye begreper og forståelsesmåter. Ut fra dette perspektivet ser jeg mentalisering som en naturlig forlengelse, fordi jeg oppfatter at mentalisering «går forbi kjønn» og retter fokus mot relasjon og interaksjon i det å ha omsorg for barn.

Til tross for at fedres forhold til barn har blitt et særlig emne, er fedre fortsatt en liten del av utviklingspsykologien hevder Haavind (2006). Nyere forskning innen utviklingspsykologi er kjønnsnøytral i den forstand at resultatene presenteres som «faktorer» som påvirker barn, i hovedsak basert på empiriske studier av mødre. Undersøkelser og resultater viser til foreldre, og koples ikke til foreldre som personer.

Det finnes en mengde psykologisk litteratur som handler mer om fedrene enn om barna. Man kan se en tendes til økende interesse for forskning på fedre og barn innen utviklingspsykologien. Under arbeidet med denne oppgaven, har jeg funnet flere studier ved søk på google.scholar og Cristin.no fra de siste tre årene som omhandler dette temaet. Jeg vil trekke fram psykologspesialist og forsker ved Nasjonalt kompetansesenter for sped- og småbarns psykiske helse; RBUP, Thomas Skjøthaug. Sammen med flere andre forskere arbeider han med et forskningsprosjekt som tar opp fedres rolle i småbarns utvikling basert på fedres sosiale bakgrunn og relasjoner og forventninger under svangerskap, og far-barn interaksjonen i barnets første leveår (Skjøthaug, mfl. 2016). Skjøthaug sier at far må inkluderes og vektlegges både i klinikk og i forskning på lik linje med mor. Fedres meninger og følelser må belyses basert på fedre som selvstendige informanter, ikke bare gjennom mor. Det er grunn til å anta at barn av tilstedeværende, varme og engasjerte fedre kommer bedre ut i livet (Pruett 1987).

Anne Bugges hovedoppgave (2016) er en longitudinell studie om samspill mellom fedre og små barn. Studien belyser dyadiske aspekter ved samspillet mellom fedre og ettåringer og sammenhenger med barnas prososiale atferd to år etter. Bugge fant at fedre og jenter hadde mer dyadisk gjensidighet i strukturerte samspill enn det fedre og gutter hadde. Det var en tendes at fedre og jenter hadde mer felles blikkontakt. Det ble funnet en sammenheng mellom blikkontakt

og prososial atferd to år etter, men det bli ikke funnet noen forskjeller mellom jenter og gutter i prososial atferd to år etter. Felles blikkontakt ser ut til å være av betydning for barnas senere prososiale atferd for barn av fedre uten depressive symptomer.

En annen ny og interessant studie er Beate Helmikstøls hovedoppgave i psykologi fra 2016. Hun har studert sammenhenger mellom fedres barndomsbelastninger, foreldrestress og samspillskvalitet (Helmikstøl 2016).

Haavind (2006) viser i sin avhandling til psykologen Dion Sommer (Sommer 1999) som relativt tidlig rettet fokuset mot barna sett i relasjon til sine fedre, og mot fedre sett i relasjon til sine barn.

2.10. Utviklingsstøttende foreldrepraksiser – fedrepraksiser

Andre relevante teoretiske innfallsvinkler for å belyse oppgavens problemstilling kan være se den i lys av dialogiske mikroprosesser, utviklingsstøttende kommunikasjon og utviklingsstøttende foreldrepraksiser i tråd med Haldor Øvreeide og Reidun Hafstads teoretiske forståelsesramme. Hafstad og Øvreeide (2011) har et relasjonelt perspektiv på barns utvikling. Jeg ser imidlertid en mulig svakhet ved å legge denne forståelsen til grunn i denne studien. Hafstad og Øvreeide (2011), som mange andre forskere og teoretikere, kan på mange måter sies å ha en kjønnsnøytral tilnærming. Haavind (2006, 692) påpeker at psykologiske undersøkelser av barneomsorg og barns utvikling ikke kobles til foreldre som personer, og kan derfor oppfattes som kjønnsnøytrale «faktorer» som virker på barn, samtidig er de fleste undersøkelser basert på empiriske studier av mødre.

I det foregående har jeg belyst hvordan nyere utviklingspsykologi og ulike foreldrepraksiser kan bidra til å forstå barns utvikling. Et annet perspektiv som vever seg inn i nyere utviklingspsykologi, viser at utvikling og tilpasning skjer via transaksjoner. En transaksjonsprosess skjer ved at omsorgspersonen og barnet påvirker hverandre over tid. Ved denne tilnærmingen ser man på utvikling og læring som et produkt av kombinasjonen av forhold ved barnet selv, barnets miljø, barnets erfaringer og de erfaringer barnet til enhver tid har tilgang på. Et barns utvikling må således sees i lys av den kontinuerlige dynamiske interaksjonen mellom barnet og de erfaringer barnet har med seg fra sin familie og sin sosiale kontekst (Sameroff og Mackenzie, 2003). I en transaksjonell forståelse er man opptatt av at både barnet og miljøet er i kontinuerlig forandring over tid. Den fremhever dynamikken og kontinuiteten i relasjoner som primær kilde til utvikling og endring, og at kvaliteten på miljøet og barnets egenskaper er med på å påvirke relasjoner mellom barn og foreldre over tid. Med miljø forstår man først og fremst barnets omsorgspersoner som den viktigste i relasjonen i barnets oppvekstmiljø, men også andre barn, voksne, kultur og

ande sosioøkonomiske faktorer spiller en vesentlig rolle i måten å forstå barns utvikling på. (Sameroff 2009).

3. Vitenskapsteori og metodisk tilnærming

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de metodiske valg jeg har foretatt i forhold til masteroppgaven, og deretter knytte det til et vitenskapsteoretisk perspektiv.

3.1. Kvalitativ metode

I forskningsmessig sammenheng viser metoder oss hvordan vi kan gå fram for å fremskaffe og etterprøve kunnskap. Det falt naturlig å velge en kvalitativ metode framfor en kvantitativ metode for å utforske forskningsspørsmålene i min studie. Forskningsspørsmålene mine er knyttet til fedres omsorgspraksis i hverdagslivet, hvordan fedrene begrunner og forstår sin omsorgspraksis. I kvalitativ forskning vektlegges utforskning av hvordan informantene opplever, forstår og konstruerer sin virkelighet. Kvalitativ metode er en nyttig tilnærming for å undersøke nærmere opplevelser ved et fenomen, og kan gi dybdeforståelse av informantenes subjektive opplevelser (Kvale & Brinkmann 2009).

Intervjuer spiller en avgjørende rolle innen kvalitativ forskning. Forskningsintervjuet søker å forstå verden sett fra informantenes side, og søker å få fram betydningen av deres opplevelser (Kvale & Brinkmann 2009). Kvalitativt forskningsintervju måler opplevelser ved et fenomen, og er en tilnærming som vier oppmerksomheten mot individets egen opplevelse, tenkemåte og motiver. Kvalitativt forskningsintervju søker etter en dybdeforståelse av informantenes subjektive opplevelser, og jeg mener derfor at intervju vil være et godt grunnlag for utforskning av empirisk materiale i denne sammenheng. Dette fordi jeg ønsker innsikt i informantenes (fedres) erfaringer og refleksjoner. Det kvalitative forskningsintervjuet utforsker kvalitativ kunnskap uttrykt i dagligdags språk. Intervjuet sikter mot nyanserte beskrivelser av den intervjuedes livsverden gjennom ord og ikke tall. Kvale & Brinkmann (2009) påpeker at det er nødvendig å lytte til de eksplisitte beskrivelsene og de uttrykte meningene, men også det som sies «mellom linjene». Gjennom intervjuet søker intervjueren å forstå betydningen av sentrale temaer i intervjupersonens livsverden (Kvale & Brinkmann 2009, 49).

3.2. Utvalg - empirisk materiale

Informantene i denne studien baserer seg på Solems (2011) doktorgradsmateriale. I sitt forskningsarbeid benyttet Solem tverrsnittsdata med et ”mixed methods design”. Dette designet innebærer blant annet bruk av både spørreskjema og intervju.

Solems empiriske datagrunnlag baserer seg på 192 familier med gutter i alderen 6 -13 år. Av disse utgjør 64 familier den kliniske gruppen. De var rekruttert til studien fra syv ulike barne- og ungdomspsykiatriske klinikker i Oslo-området. Guttene var henvist til spesialisthelsetjenesten fordi de i større eller mindre grad hadde utfordringer knyttet til atferd. Sammenligningsgruppen i Solems materiale var de øvrige 128 familiene. De ble rekruttert fra 12 skoler i østlandsområdet. Det var skolene som gjorde et tilfeldig utvalg av gutter fra 1. 7. trinn. Solem definerer «foreldre» som «sosiale foreldre» med daglig omsorgsansvar for barn.

Informantene i min studie er syv utvalgte fedre fra Solems doktorgradsmateriale. For å ivareta det sosiokulturelle perspektivet, ønsket jeg å ha størst mulig variasjon i de sosiokulturelle kategoriene som sivil status, utdanningslengde, etnisitet, klinisk og ikke-klinisk gruppe. Fire av informantene er gift, to er skilt og en er enkemann. Fem av informantene er norske og to informanter er fra Asia. To av fedrene har fullt omsorgsansvar for barna, en far har likedeling av omsorgsansvar med barnas mor, og fire av fedrene bor sammen med barnas mor.

Videre er informantene i denne studien valgt ut på bakgrunn av hvordan fedrene selv skårer seg på The Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire (NCSQ). Det er et spørreskjema, et selvrapporteringsskjema, for å utforske foreldre’s subjektive opplevelser av sine barneoppdragelsessituasjoner. NCSQ ble utviklet av Robbroeckx og Wels i 1996, og har blitt oversatt til norsk av Solem (Solem, Christophersen og Wels 2010). Det er et firedelt multidimensjonalt spørreskjema utviklet for foreldre til barn opp til 12 år. Del B av NCSQ som etterspør «foreldres opplevelser av å oppdra barna sine» er lagt til grunn for utvalget i denne studien (Vedlegg 1). Del B er en global vurderingsskala hvor foreldrene selv rangerer sin oppfatning om hvordan de fungerer som foreldre på en skala fra 1 til 8. Skalaen begynner med 1 hvor påstanden er; «det å være forelder til mitt barn går usedvanlig bra». Skalaen slutter med 8 hvor påstanden er; «akkurat nå er jeg desperat vedrørende hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Jeg har prøvd alt, men ingen ting synes å hjelpe. Det virker som om ting bare blir verre. Jeg har øyeblikkelig behov for støtte eller råd og jeg håper virkelig noen kan hjelpe meg med dette, da jeg vet verken ut eller inn» (Solem, Christophersen og Wels 2010).

Solem (2011) benyttet NCSQ, del B for å rekruttere foreldre til kvalitative intervjuer i hennes studie. 16 foreldre ble valgt ut. Utvalget representerte en variasjon i opplevd foreldrefungering. I tillegg var det en bredde i utvalget med hensyn til ulike sosiale kategorier som sivil status, utdanningslengde, tilknytning til arbeidslivet og kjønn. Intervjuene ble gjennomført hjemme hos familiene. Foreldrene ble individuelt intervjuet med livsformsintervju (Haavind 1987; Andenæs 1995; Guldbrandsen 1998). Under enkelte intervju var begge foreldrene tilstede.

3.3. Livsformsintervju

Solem benyttet livsformsintervju for å samle inn data om foreldres hverdagspraksiser.

Livsformsintervju (Haavind 1987; Andenæs 1995; Guldbrandsen 1998) er ikke en standardisert metode for datainnsamling. Intervjuformen tar utgangspunkt i hverdagspraksiser, og har en åpen og utforskende tilnærming gjennom å bruke gårdsdagen som eksemplifiserende prinsipp.

Livsformsintervju har således tiden som organiserende prinsipp i intervjuguiden (Andenæs 1991). Det er en gjennomgang av gårdsdagens store og små hendelser fra morgen til kveld. Intervjuet er bygget slik at hver situasjon skal beskrives så konkret som mulig, og videre utdyping ved spørsmål for å få tak i informantens forståelse av sin relasjon til andre som medvirker i situasjonen (Haavind 1987; Andenæs 1995; Kvale & Brinkmann 2009).

Ved at informantene blir bedt om å fortelle om gårdsdagen uten for mange føringer, kan forskeren få informantene til å beskrive hvordan hendelser eller fenomener framtrer for dem. Det empiriske fokuset vil være rettet mot å fange opp informantenes forståelse av sine omgivelser og av seg selv gjennom dagliglivets løpende episoder av sosial interaksjon, og gjennom refleksjon over det som foregår. Gjennom daglivets handlinger og interaksjon skaper man mening ved det som skjer (Andenæs 1991).

Siktemålet er ikke bare å utforske hendelser, men også tenkningen omkring hendelsene. Det er detaljer og mønstre i hverdagslivets innhold og organisering. Ved livsformsintervju spør man etter både det situasjonsspesifikke og om helheten (Andenæs 1991).

Samtalen mellom forskeren og intervjueren om gårdsdagens hendelser vil få fram informasjon om rutiner og strukturer, aktiviteter, samspill, ansvar og forpliktelser og relasjonelle bånd, samt begrunnelser og bakgrunn for det som skjer i familiens dagligliv (Solem 2012). I Solems studie ble informantene også spurt om de hadde tanker og håp for barnas framtid – tanker om det gode liv. Solem peker på at livsformsintervju kan gi forskeren tilgang til informantenes følelser og refleksjoner knyttet til gårdsdagens hendelser. Solem (2011) hevder at familiekulturer konstitueres

gjennom dagliglivets rutiner, og derfor gir livsformsintervju forskeren en bred tilgang til å utforske ulike familiekulturer.

Denne formen for intervju søker å innhente beskrivelser av informantenes livsverden slik den framtrer i det umiddelbare, og vektlegger særlig meningen med fenomenene som beskrives (Kvale & Brinkmann 2009). Livsformsintervju er til dels inspirert av fenomenologien. Fenomenologien er interessert i å belyse hvordan mennesker opplever fenomener i sin livsverden og omfatter interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørens egne perspektiver og i å beskrive verden slik den oppleveres av informantene (Kvale & Brinkmann 2009).

3.4. Transkribering

Kvale og Brinkmann (2009) sier at i en transkripsjon blir samtalen mellom to mennesker som er fysisk tilstede, abstrahert og fiksert i skriftlig form. Når intervjuene transkriberes fra muntlig til skriftlig form, blir intervjuavtalene strukturert slik at det egner seg bedre for analyse. Det blir enklere å få oversikt over materialet, og omstruktureringen fra tale til tekst, er i seg selv begynnelsen på analyseprosessen (Kvale og Brinkmann 2009, 188-189).

Jeg har transkribert syv utvalgte lydopptak fra Solems forskningsmateriale. Jeg valgte å starte transkriberingsprosessen med å høre gjennom alle lydopptakene før jeg startet med transkribering. Allerede her var jeg inne i fortolkningsprosessen (Kvale og Brinkmann 2009). Ettersom jeg ikke har gjennomført intervjuene selv, ble lydopptakene mitt første møte med informantene.

Gjennom transkriberingen ble jeg «kjent med» informantene, og fortolkningsprosessen er ytterligere i gang. Jeg registrerte intonasjon, pauser og følelsesmessige uttrykk som sukk og latter. Kvale & Brinkmann (2009) påpeker at transkripsjon medfører en utvelgelse av de mange nyansene som kommer til uttrykk i en samtale. Det finnes ingen standardsvar, universell form eller kode for hva som er den korrekte måten å transkribere på (Kvale & Brinkmann 2009). Jeg har i hovedsak valgt å transkribere de språklige uttrykkene. Pauser og småord er lagt inn i transkripsjonen av intervjuene. Det språklige uttrykket i intervjuene er omsatt fra dialekt til bokmål. Sosiolekt er til dels gjennomført i transkripsjonen.

I noen lydopptak var det dårlig lyd kvalitet. Enkelte intervjusekvenser bar preg av mumling, avbrytelser eller sammenhengende tale. Det var enkelte ganger vanskelig å skille når en setning slutter og når neste setning begynner. Jeg valgte å høre gjennom disse lydsekvensene flere ganger for å få mest mulig korrekt gjengivelse av det som ble sagt. Der ikke det var mulig, noterte jeg dette ned i transkripsjonene.

Datamaterialet i denne studien består av lydopptak og transkriberinger, i tillegg til egne notater og refleksjoner underveis i arbeidet med transkribering av lydopptakene.

3.5. Analyse og tolkning

Jeg har foretatt en sekundæranalyse av syv utvalgte informanter i Solems (2011) empiriske materiale. Etter at intervjuene var transkribert, skulle materialet organiseres og analyseres med siktemålet å hente fram fedrenes egen forståelse, og eventuelt presentere nye perspektiver på fedres deltakelse i omsorgspraksiser.

Det finnes ulike analytiske tilnæringsmåter til et kvalitativt materiale (Kvale og Brinkmann 2009). Jeg valgte kategorisering, som er en vanlig form for dataanalyse, for å finne svar på hva materialet har å fortelle (Kvale og Brinkmann 2009). Koding og kategorisering kan gjøres ved tematiske grupperinger med meningsenheter, og som kan føre fram til ulike kategorier og settes inn i teoretiske referanserammer. Koding og kategorisering innebærer at det knyttes ett eller flere nøkkelord til den skrevne teksten. Refleksjoner om hvilke sosiale kategorier som var relevante for analysearbeidet for mitt masterprosjekt startet under transkriberingen.

Jeg startet analysearbeidet av intervjuetekstene med en induktiv tilnærming. Det vil si at jeg ved første gjennomlesing av intervjumaterialet noterte ned en rekke nøkkelord og tema. Jeg stilte spørsmål til teksten om «hva fortelles det om her?» Jeg tok for meg avsnitt for avsnitt. Nøkkelord og tema ble kategorisert og fikk hver sin farge (Vedlegg 2). Koding og kategorisering har vært en dynamisk prosess. Kategorier har blitt utviklet underveis i analysearbeidet, og det har blitt gjort endringer underveis. Sosiokulturelle kategorier har under analysearbeidet vevd seg inn i hverandre og overlappet hverandre. Jeg startet analysearbeidet av intervjuetekstene med fem temakategorier; demografiske tema, oppdragertema, skoletema, fritid og relasjonelle/emosjonelle tema. Relativt raskt utvidet og omstrukturerte jeg innholdet i temakategoriene, òg jeg utvidet med den sjette temakategori; hvordan posisjonerer far seg. Jeg endret tilbake til fem kategorier. Den sjette kategorien ble naturlig å trekke inn igjen det deduktive analysearbeidet (vedlegg 3). Jeg tematiserte fedrenes uttalelser og konstruerte følgende fem sosiokulturelle kategorier ved induktiv analyse: demografiske tema, oppdrager tema, skoletema, fritid og relasjonelle/emosjonelle tema. Disse fem kategoriene dannet bakgrunn for den deduktive analysen av intervjuetekstene. Det kan sies å være en dypere og mer teoretisk tilnærming. Det ble utledet tre nye kategorier; posisjonering i fedrepraksiser, begrunnelser i fedrepraksiser og involverte fedrepraksiser.

Koding og kategorisering kan gjøres ved tematiske grupperinger med meningsenheter, og som kan føre fram til ulike kategorier og settes inn i teoretiske referanserammer. Koding og kategorisering innebærer at det knyttes ett eller flere nøkkelord til den skrevne teksten. Disse to begrepene brukes om hverandre (Kvale og Brinkmann 2009, 208). Kvale og Brinkmann (2009) skriver videre at koding har vært et sentralt aspekt ved «grounded theory», innholdsanalyse og datastøttende analyser av intervjuetekster. Koding spilte en viktig rolle i den tilnærmingen til kvalitativ forskning som Glasser og Strauss innførte i 1967 – «grounded theory» og åpen koding. «Grounded theory» har ikke som mål å teste eksisterende teori, men å utvikle en teori induktivt. Dette innebærer helt konkret at forskeren koder materialet slik at handlinger og opplevelser som beskrives av intervjupersonen. Kategoriene kan sammenlignes med henblikk på å finne forskjeller og likheter, som igjen vil føre til en ny utvelgelse. Det foretas en ny mer fokusert koding, og analysen flytter seg gradvis mer fra deskriptive til mer teoretiske nivåer.

3.6. Forskningsetiske vurderinger

Mitt datamateriale baserer seg på en annen forskers materiale (Solem 2011). Det knytter seg flere forskningsetiske spørsmål og refleksjoner til å forske på data som er samlet inn på andre premisser enn det som vil være utgangspunkt for denne studien. Formelt sett ligger det forskningsetisk til rette for at Solems (2011) materiale kan benyttes for videre forskning. Informantene i Solems datamateriale har gitt samtykke til videre forskning, og dette har blitt godkjent av Datatilsynet og Regional Etisk Komite (REK) (vedlegg 4). Siden jeg ikke har møtt informantene selv, har jeg blitt svært opptatt av å behandle informantens historier med respekt og ivareta deres integritet. Jeg lagt stor vekt på anonymisering av informantene og å følge gjeldene strenge retningslinjer for informasjonssikkerhet.

Kvale og Brinkmann (2009, 35) understreker at det kan være en fin balanse mellom forskerens ønske om å innhente kunnskap, være tro mot datamaterialet og å vise informantene integritet. Transkriberingsprosessen medførte flere etiske refleksjoner. Jeg måtte foreta et valg om hvor detaljert overføringen fra tale til tekst skulle være, hvor mye skulle utelates og hvordan kunne jeg gjengi stemninger som glede eller forundring. Jeg var opptatt av at det skriftlige materialet ikke skulle virke støtende på informantene dersom de skulle lese det i etterkant. Jeg mener det er viktig å være klar over egne subjektive fortolkninger. Hva informantene forteller kan bety noe annet for oss som tilhørere enn hva de ønsket å formidle. Jeg har søkt å ha en høy grad av bevissthet om min egen posisjon som fortolker av andres fortolkning av egen hverdag, og intervjuers fortolkning. Jeg ser det slik at det er umulig å komme forbi egen forforståelse.

Anonymisering har vært viktig for meg både under transkriberingen, analyseprosessen og ved fremstilling av resultater.

3.7. Relabilitet og validitet

Relabilitet og validitet er to viktige begrep innfor forskning. De viser til hvor pålitelig og troverdig undersøkelsen er. For at forskning skal kunne etterprøves skal det vises til hvilke metoder som har blitt brukt for å komme fram til kunnskapen (Kvale og Brinkmann 2009).

Kvale og Brinkmann (2009) påpeker at det kan være vanskelig å etterprøve kvalitative metoder, i den forstand at framgangsmåten skal kunne gjentas på samme måte av andre forskere. Dette skyldes fleksibiliteten som tillates ved denne tilnærmingen. I kvalitativ forskning blir derfor nøyaktige beskrivelser av samtlige ledd i forskningsprosessen viktig. Relabilitet knyttes både til selve intervjuet og til valg man gjør under transkriberingsprosessen. Intervjuer har med seg sin forforståelse både i form av kunnskap og erfaring inn i intervjusamtalen. Intervjuerens egen rolle vil derfor være en viktig faktor for det som skjer i samspillet mellom intervjuer og informant. Dersom jeg hadde utført intervjuene selv, ville det sannsynligvis ha kommet fram noen andre nyanser. Det ville sannsynligvis vært nyanser og variasjoner i spørsmålstillingen, «timing» og bruk av hjelpespmå. Hvorvidt dette kan sees på som en trussel for relabiliteten eller om det også kan være et uttrykk for det mulighetsrommet intervjuere i kvalitativ forskning har for å følge sin egen intervjustil, improvisere underveis og følge opp de fornemmelser som dukker opp under intervjuet (Kvale og Brinkmann 2009).

Både intervju, analyse og tolkning av materiale vil også være påvirket av hvordan den sosiale verden begripes og er således teorirelatert (Kvale 1997). Underveis i arbeidet med oppgaven har jeg hatt høy bevissthet om egen forforståelse. Min forforståelse er farget av mange forhold, blant annet min teoretiske forankring. Jeg er utdannet lærer og spesialpedagog, med videreutdanning i klinisk pedagogikk og familiebehandling, hvor jeg har vært opptatt av utviklingspsykologi, tilknytningsteori, nyere sped- og småbarnsteori, traumeforståelse og systemteoretiske teorier. Jeg er kvinne, mor til tre barn og jeg er skilt fra barnas far. For å styrke oppgavens relabilitet og validitet, har jeg forsøkt å beskrive framgangsmåten i denne studien detaljert, samt å synliggjøre egen teoretisk posisjon og forforståelse. Det er på bakgrunn av forforståelsen vi allerede har, at vi kan gripe en mening, også i det nye som møter oss (Thomassen 2006). Bevissthet om sin egen forforståelse, erkjennelse om meninger og oppfatninger man har på forhånd om fenomenet man skal studere, vil kunne påvirke hvilket tolkningsperspektiv man inntar.

Validitet handler om sannhet, riktighet og styrke. I samfunnsvitenskapene dreier validitet seg om en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke. Validering bør gjennomsyre hele forskningsprosessen fra tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering og rapportering. Validiteten kan bestemmes ut fra at man som forsker stiller spørsmålet: «Har jeg belyst forskningsspørsmålet, og betraktninger om forskningsresultatets gyldighet og troverdighet. I hvilken grad har metoden egnet seg til å undersøke det den skal studere.

Spørsmålet om valid kunnskap innbefatter også filosofiske betraktninger og spørsmål: «Hva er sannhet? Hva er kunnskap?» (Kvale og Brinkmann 2009, 249-253) Jeg har i denne studien ikke søkt etter sannheter om fedres deltakelse i omsorgspraksiser, og vil derfor argumentere for at funnene i denne studien er valide i sin kontekst. Funnene jeg viser til i denne studien, mener jeg har en logisk sammenheng med teori jeg har presentert, og har implikasjoner for klinisk praksis- og kan således si at oppgavens validitet bærer sin gyldighet (Kvale og Brinkmann 2009, 264).

4. Vitenskapsteoretisk og filosofisk posisjon

Hva er kunnskap? Hvordan forklare sosiale fenomener? Hvordan vinne ny innsikt, ny kunnskap og ny kunnskapsdannelse? Dette er sentrale spørsmål innen vitenskapsfilosofi og kunnskapsteori. Herved presenteres kjennetegn på fenomenologi som en vitenskapsteoretisk posisjon og aktørbegrepet som et analytisk begrep. Jeg vil også kort belyse sosialkonstruksjonisme og symbolsk interaksjonisme som utviklingslinjer innenfor det vitenskapsteoretiske feltet som er lagt til grunn i denne studien.

4.1. Fenomenologi – vitenskapsteoretisk posisjon

Fenomenologien er et filosofisk perspektiv som baserer seg på grundige beskrivelser og analyser av bevisstheten med vekt på forskningsdeltakerens livsverden (Kvale og Brinkmann 2009).

Det empiriske fokus i denne studien vektlegger informantenes mening, begrunnelse for tenkemåte og handlemåte – «meaning-making and practices» (Solem 2011). Fedre forstås som aktive, intensjonelle agenter som skaper mening og forståelse i sin livsverden, ut fra blant annet den sosiokulturelle kontekst de er i interaksjon med (Bruner 1990). Kvalitativ metode og intervju gir mulighet til nettopp å utforske hvordan informantene skaper mening. Denne studien undersøker hvordan fedre skaper mening gjennom å fokusere på deres begrunnelser for handlinger, deres

forståelse av hendelser i hverdagen og hvordan de setter det i sammenheng med hvordan de tenker og føler (Solem 2011).

Den fenomenologiske bevegelsens grunnlegger var Edmund Husserl (1859 – 1938). Husserl skal ha uttrykt ” å bedrive fenomenologi er å gå tilbake til fenomenet slik det viser seg for oss ut ifra seg selv (Svenaesus 2003).

Den tyske filosofen Martin Heidegger (1889 – 1976) brakte inn aspekter av den menneskelige eksistens i sin filosofi da han utviklet fenomenologien som en undersøkelse av ”den menneskelige tilværelsenes alminnelige væren i verden”. Menneskets historiske, kulturelle verden med fenomener som følelser, handlinger, språk og kommunikasjon blir her av avgjørende betydning for måten vårt meningsfylte univers bygges opp på (Svenaesus 2003).

Fenomenologi er studiet av fenomener og hvordan de framtrer fra et subjektivt perspektiv (McLeod 2001). Fenomenologisk tilnærming krever at forskeren går inn i informantens livsverden (Kvale and Brinkmann 2009). Målet med denne tilnærmingen er å forstå meningen i informantenes erfaringer. Fenomenologisk perspektiv forklarer Kvale (Kvale og Brinkmann 2009) slik: ”et filosofisk perspektiv basert på omhyggelige beskrivelser og analyser av bevisstheten med vekt på forskningsdeltakernes livsverden. Perspektivet fokuserer på en ”interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelse at den virkeligheten er den mennesker oppfatter” (Kvale og Brinkmann 2009).

Svenaesus (2003) viser til at termen fenomenologi ikke benyttes entydig. Begrepet brukes på ulike måter innen ulike fagdisipliner. Fenomenologien kyttes opp mot kvalitativ metode. Den har til hensikt å studere og fremheve informantens opplevelser og personlige erfaringer. Fenomenologi som teori kan sies å være en mer systematisk refleksjon over de intervjuedes opplevelser og erfaringer. Det avgjørende for forskeren blir å etablere en forståelse for det individuelle perspektivet og å nærme seg informantenes egne erfaringer og selvforståelse.

Magdalene Thomassen (2006) skriver at fenomenologisk tilnærming har vist seg å være et hensiktsmessig forskningsperspektiv når man ønsker å ta utgangspunkt i praksis og praksisens egenart. Thomassen viser til Husserl som påpeker at menneskelig erfaring er kjennetegnet ved en direkte og umiddelbar opplevelse av helhetlige meningsbærende fenomener. Det er den levde erfaringsverden en søker å forstå. I en fenomenologisk utforskning studeres fenomener fra et ”innefra-perspektiv” og et ” nedfra-perspektiv”. Jeg kunne ha søkt kunnskap om fenomenet fedreskap fra et mer ”utenfra-perspektiv” ved å bruke spørreundersøkelser, kartlegge og registrere,

måle og telle ulike felles atferdstrekk - stille meg på utsiden av fedres egne opplevelser. En kvantitativ tilnærming ville gitt en annen kunnskap om fenomenet fedreskap enn den jeg får ved å ta utgangspunkt i fedrenes egne erfaringer og opplevelser.

Thomassen (2006) beskriver et "nedenfra-perspektiv" i fenomenologisk praksisforskning der man tar utgangspunkt i "saken selv", praksis slik den eksisterer. En søker å bygge opp en forståelse - en teori nedefra, gjennom å studere hva som gjøres, hvordan det gjøres, hvordan det forstås, hvordan man reflekterer og hva som gir mening til handlingen. Fenomenologien som vitenskapsteoretisk posisjon, mener jeg kan således være en relevant analyseredskap for å belyse fedre som aktører.

4.2. Fedre som aktør og analytisk begrep

Husserl søker å forstå hvilke grunnleggende forutsetninger som betinger vår erkjennelse av verden. Han tematiserer hvordan vår livsverden er grunnlaget for all vitenskapelig kunnskap. Med livsverden mente Husserl verden slik den fremstår for oss i vår praktiske omgang med tingene og i våre daglige og mellommenneskelige aktiviteter. Han ønsket også å vise at vitenskapene opprinnelig springer ut fra våre daglige praktiske gjøremål. I følge Husserl er den subjektive opplevelsen av meningsfylte fenomener vår umiddelbare adgang til verden vi befinner oss i. Livsverden beskrives slik den framstår fra et subjektivt perspektiv. Med et subjektivt perspektiv forstås nødvendigvis ikke et rent individuelt eller privat perspektiv. Utgangspunktet for kunnskap er altså verden slik den fremtrer i menneskets perspektiv, i den menneskelige erfaring (Thomassen 2006). Husserl definerte fenomener som "tingene slik de kommer til syne for oss" (Thomassen 2006, 83).

Et kjernepunkt i Husserls teori er at vi erfarer ved å tillegge mening til det som møter oss. Mennesket lever ikke i en verden av sansedata, men i en verden av meningsfylte fenomener. Husserl tanke var å sette vår forforståelse i parentes for å gripe fenomenets umiddelbare mening i en intuitiv forståelsesakt (Thomassen 2006, 86). Mennesket og dets bevissthet er rettet mot noe mente Husserl. Husserl hevdet at mennesket er intensjonalt. Det er ulike måter vi kan være intensjonalt rettet mot noe. En viktig side ved intensjonaliteten er meningsdimensjonen. I møte med ulike objekter, tillegger vi objektene mening basert på et mangfold av assosiasjoner. En analyse av «tingenes mening» kan gi oss en bedre forståelse av menneskets opplevelse og forestilling av verden (Thomassen 2006). En fenomenologisk tilnærming innehar et aktørperspektiv som gjør det mulig å få et innblikk i hvordan mennesker forstår og opplever sin livsverden (Befring 2007).

I masteroppgaven søker jeg å forstå fedre som handlende aktører, fedres intensjonalitet og deres omsorgspraksiser i lys av hverdagslige situasjoner hvor «fedreskap begås». Jeg har tatt utgangspunkt i hvordan fedre selv opplever, beskriver, og handler i hverdagen. Jeg har søkt å gripe fatt i det levde liv.

Aktørbegrepet som analytisk begrep ser jeg som relevant for mitt forskningsspørsmål for å forstå fedres opplevelser, hvordan de forstår seg selv, konstruerer sin virkelighet, sin livsverden i lys av den kulturelle og sosial kontekst de lever sitt hverdagsliv. Fenomenologien mener jeg således kan være en relevant vitenskapsteoretisk posisjon for å belyse fedre som aktører.

4.3. Forforståelse

For Husserl var siktemålet med å sette vår forforståelse «i parentes», å gripe fenomenets umiddelbare og sentrale mening, nå fram til en direkte opplevelse av fritt fra alle utenforliggende bestemmelser og påvirkninger. Forskeren skal ideelt se bortenfor alle sine egne føroppfatninger (Thomassen 2006). Dette punktet i Husserls filosofi har flere store tenkere vært kritiske til, selv de som har videreført hans tenkning. Noen hevder dette er umulig. Vi lever i en verden hvor vi alltid befinner oss innenfor en historisk, kulturell og sosial kontekst. Den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (1900-2002) trekker inn begreper som forståelseshorisont og fordommer, og hevder at våre fordommer som i det hele tatt gjør det mulig å forstå noe (Thomassen, 2006). Det er på bakgrunn av vår forforståelse vi allerede har, at vi kan gripe en mening, også i det nye som møter oss. Forforståelse og fordommer henger sammen med at den menneskelige eksistensform er en historisk eksistens (Thomassen 2006).

Symbolsk interaksjonisme er en variant av en fenomenologisk tilnærming. Symbolsk interaksjonistisk perspektiv handler at mennesker skal forstås i sin kontekst, og at man skal ha et nedenfra-og-opp-perspektiv. Dette perspektivet bygger på at samfunnsvitenskapelig virksomhet skal ta utgangspunkt i den sosiale virkeligheten, og at teori og praksis skal gå hånd i hand, og ikke være dikotome størrelser. Symbolsk interaksjonisme er en måte å forstå på, et perspektiv eller et utgangspunkt for å forstå den sosiale virkeligheten. Som samfunnsforsker er man interessert i å ha tilgang på analyseredskap som kan hjelpe oss til å komme videre i vår forforståelse. Symbolsk interaksjonisme kan også sies å være et teoretisk perspektiv på hvordan man kan analysere og forstå sosialpsykologisk teori og sosialiseringprosessen (Levin og Trost 2005). Denne teoretiske tilnærmingen inneholder et antall grunnleggende forestillinger om virkeligheten. Disse forestillingene hjelper oss med å forstå den delen av den sosiale virkeligheten vi prøver å skaffe oss kunnskap om. Symbolsk interaksjonisme er ikke opptatt av å forutsi eller å belyse årsak-virkning, men av å forstå. Levin og Trost (2005) skriver at dette perspektivet er egnet for å forstå

menneskelig atferd og menneskets følelser, og oppfatter at hjørnesteinene i symbolsk interaksjonisme er at all interaksjon er sosial. Vi interagerer ved hjelp av symboler, mennesket er aktivt og at mennesket handler, agerer og befinner seg i nået.

Jeg mener derfor at dette perspektivet kan være et godt redskap for å studere fedres deltakelse i omsorgspraksiser, og hverdagen med alle dens perspektiver.

4.4. Overgang fenomenologi hermeneutikk

Enkelte vil hevde at fenomenologi og hermeneutikk er vevet sammen på en måte som gjør det vanskelig å skille dem (Hårtveit og Jensen 1999). Solem, Tilden og Thuen (2008) skriver at fenomenologi kan betraktes som en del av hermeneutikken og er en mye brukt forskningsmetode. I hermeneutisk tilnærming til utforskning av fenomener, ser man på fordommene våre som det produktive utgangspunkt som gjør at forståelsesprosessen i det hele tatt kan komme i gang. Det er vår forståelsehorisont som gir fenomenene mening, som gir opphav til spørsmål og som gir undersøkelsen retning. Tradisjonelt krever en fenomenologisk beskrivelse å sette til side alle antakelser, forventinger og all forforståelse en har om fenomenet, slik at fenomenet selv klarest mulig skal tre frem. Etter den hermeneutiske vending i fenomenologien er det en anerkjent oppfatning at en beskrivelse også alltid allerede er en fortolkning.

Hårtveit og Jensen (1999, 63) skriver at hermeneutikken overlater oss til våre tolkninger av virkeligheten. Hermeneutikken tar utgangspunkt i skillet mellom virkeligheten slik den er i seg selv, og virkeligheten slik den framtrer for meg. Mitt bilde av virkeligheten er min fortolkning og dermed det jeg har å holde meg til. Den franske filosofen Paul Ricoeur (1913 -2005) søkte å forstå det konkrete mennesket som en del av den levde historie. Han hevdet at mennesket ikke hadde noen direkte tilgang til seg selv, men at vi alle måtte gå veien om vår egen kultur, vår historie og språket for å få tilgang til et bilde av oss selv.

4.5. Språk i empiri og hverdagsliv

Hårtveit og Jensen (1999) viser til den amerikanske psykologen og filosofen Kenneth Gergen (1935-) som er opptatt av at mening skapes gjennom språket. Gergen mener at en hvilken som helst handling kan beskrives på et uendelig antall måter. Grunnlaget for å beskrive en handling på en bestemt måte, er ikke empirisk, men et nettverk av fortolkninger. En hvilken som helst handling blir identifisert på flere måter, og det vil være vanskelig å skille ut den ene riktige. Dette mener Hårtveit og Jensen er noe som ligger tett opp til hermeneutikken, men Gergen har en noe mer radikal forståelse enn hermeneutikkens tolkningsprosedyrer, fordi Gergen mener at det ikke er det empiriske grunnlaget som er for fortolkning som er interessant, men hvilke fortolkningsregler man

legger til grunn i hvert enkelt tilfelle. Det som er i fokus er verken erfaring eller empiri, men språket vi benytter i våre beskrivelser og fortolkninger. Vitenskap knyttes sammen med språk (Hårtveit og Jensen 1999, 64-65).

Sosialkonstruksjonistene fremhever språkets betydning. Den språklige samhandling knytter mennesker sammen i et fellesskap, og etablerer den enkeltes selvforståelse og forståelse av virkeligheten. Mening dannes i et sosialt fellesskap, og mening skapes når vi samhandler og snakker sammen. Det er i språket mening dannes, og språk er alltid noe sosialt. Språk er mellom mennesker og er en del av en kultur (Hårtveit og Jensen 1999, 63).

5. Resultater

Dette kapittelet omhandler presentasjon av empirien fra analysen, og drøfting av empirien opp mot oppgavens teoretiske kontekst.

Jeg vil først presentere kjennetegn og funn knyttet opp til alle informantene i studien. Deretter vil jeg portrettere tre av informantene. Vi vil stifte nærmere bekjentskap med; far Geir og sønnen Stian på 9 år, far Jens med sønnen Oscar på 12 år og far Amar med sønnen Aleksander på 13 år. Jeg har valgt disse tre fedrene for å ivareta det sosiokulturelle perspektivet. Det er variasjon mellom de tre informantenes med hensyn til alder, utdanningslengde, sivil status og etnisitet. Disse tre fedrene kan representere variasjon over fedrepraksiser.

5.1. En samlet fremstilling - informanter og sosiokulturelle kategorier

Informantene i denne studien var en relativt heterogen gruppe. Det kan beskrives på følgende måte.

Informant	1: Utdanningslengde	2: Tilk. arbeidsliv	3: Sivil status	4: Omsorgsansvar	5: Alderfedre	6: Aldersønner	7: Etnisitet	8: NVOS	9: Klinisk/Sam.lign.grupper	10: Skole - Fritid
A	12 år	Ufø	Enke mann	100%	49	12	Norsk	5	Klinisk	Utford, og viktig Venner
B	8 år	Ansatt	Gift	100 %	38	7	Tyrkisk	4	Klinisk	Viktig Org.fritid
C	16 år	Leder	Skilt	50 %	41	10	Norsk	2	Sam.lign.gr	Viktig Org.frt ?
D Jens - Oskar	16 år	Leder	Gift	100%	49	12	Norsk	1	Sam.lign.gr	Viktig Org. frtid
E	15 år	Ansatt	Gift	100%	39	7	Norsk	2	Sam.lign.gr	Noen utf Org.frt?
F Amed - Aleksander	12 år	Delvis ufø	Skilt	100%	38	13	Indisk	3	Sam.lign.gr	Ingen utf Org.frt? Venner

G Geir - Stian	9 år	Leder	Gift	100%	47	9	Norsk	5	Klinisk	Mindre vektlagt Venner
-------------------	------	-------	------	------	----	---	-------	---	---------	---------------------------

1) *Utdanningslengde:* Det var en variasjon i utdanningslengde hos informantene fra 8 år til 16 år. Det var to av fedre som hadde 16 års utdanning og en far hadde 15 års utdanning. To fedre hadde 12 års utdanning, og to av fedrene hadde henholdsvis 8 og 9 års utdanning.

Det vil si at tre av informantene hadde høyskole eller universitetsutdanning, to av informantene hadde utdanning fra videregående skole og to hadde grunnskoleutdanning.

2) *Tilknytning til arbeidslivet:* Fedrene har ulik tilknytning til arbeidslivet. To av informantene var uføre, to var ansatt i bedrift og tre hadde lederansvar. Det fordelte seg slik: På intervjudtidspunktet var en av informantene delvis ufør og en var helt ufør, og hadde således svak eller ingen tilknytning til arbeidslivet. To av informantene var ansatt i privat firma. Tre av informantene hadde lederansvar i større eller mindre bedrift, hvorav to var selvstendig næringsdrivende og en var direktør i et større konsern.

3) *Samlivsstatus:* Informantenes samlivsstatus på intervjudtidspunktet fordelte seg slik: Fire av informantene var gift. Tre informanter var enslige; to av informantene var skilt, og en av informantene var enkemann. Ingen av de enslige hadde ny samboer eller ektefelle.

4) *Omsorgsansvar:* Det var liten variasjon med hensyn til informantenes omsorgsansvar. Alle bortsett fra en far som var skilt, hadde fullt omsorgsansvar. Det vil si at seks av informantene hadde fullt omsorgsansvar for sønnene sine. Av disse seks informantene var fire gift, en var enkemann og en var skilt. Det er kun en av informantene som hadde delt omsorgsansvar. Han var skilt og delte omsorgen likt med barnas mor.

5) *Alder -fedre:* På intervjudtidspunktet var den yngste informanten 38 år og den eldste var 49 år. Det fordelte seg slik: fire av informantene var under 40 år på intervjudtidspunktet. En far hadde nettopp rundet 40 år, og de to eldste var i slutten av 40-årene.

6) *Alder- sønner:* Aldersspennet på guttene var fra 7 år til 13 år; hvorav to gutter var 7 år, to gutter var 9 år, en var 10 år og de to eldste var henholdsvis 12 og 13 år.

7) *Etnisitet:* fem av informantene var av norsk opprinnelse og to var av asiatisk opprinnelse.

8) *Informantenes egen evaluering av hvordan de oppfattet at de fungerte som foreldre:* Dette ble målt gjennom bruk av NCSQ (ii), som gir en NVOS- skåre. Skåren går fra 1 (lavest skåre) til 8 (høyest skåre). Det var en variasjon i skåren fra 1 -5. Det vil si at det var en variasjon av egen opplevelse av foreldrefungering som varierte fra at noen opplever få eller ingen problemer med å være far, til noen som opplevde en del problemer med å være far. Det fordelte seg slik: to av informantene hadde lav skåre, hvorav en far skåret på nivå 1 og en far skåret på 2. Det betyr at de opplevde at det å være forelder gikk bra og de hadde få eller ingen problemer. En av informantene skåret seg på nivå 3 og en på nivå 4. Det betyr at disse to informantene stort sett var

fornøyd med hvordan de fungerte som fedre til sine sønner, men informanten som skåret på nivå 4, kunne tvile litt i blant. Begge to hadde til tider tenkt at det å snakke med noen om dette eller spørre noen til råds, kunne vært en idé. To av informantene skåret seg på nivå 5. Det betyr at de opplevde en del problemer med å være far. De uroet seg for dette og lurte på om de kunne få støtte eller råd.

9) *Klinisk gruppe / sammenligningsgruppe:* Tre av guttene i dette datamaterialet var fra klinisk utvalg i Solems doktorgradsmateriale. Disse tre guttene var henvist til spesialisthelsetjenesten for barn og unges psykiske helse, og hadde på intervjuetidspunktet et utrednings- eller behandlingsopplegg knyttet til atferdsvansker. De fire øvrige guttene i denne studien var fra sammenligningsgruppen i Solems (2011) doktorgradsmateriale.

10) *Guttenes deltakelse i organisert fritid:* Alle guttene var aktive med uorganisert og lekpreget fotball på fritiden. Det var en gutt som var med i organisert fotballtrening. Han var svært aktiv med fotball flere ganger i uka – både trening og kamp. En av guttene deltok i organisert språkopplæring for å lære foreldrenes opprinnessspråk. En av guttene holdt på med kampsport. To av guttene deltok ikke noen organiserte aktiviteter på fritiden. For to av guttene framgikk det av intervjuene at de var aktive med sport på fritiden, men det framgikk ikke klart om det var organisert og/eller mer uorganisert.

5.2. Fedrepraksiser – variasjoner i lys av utdanningslengde

I det følgende vil jeg presentere noen funn i lys av informantenes utdanningslengde.

I det empiriske datagrunnlaget for denne studien fant jeg at fedre med kort utdanningslengde opplevde størst problemer med å være far målt ut fra NCSQ. De skåret seg høyest på NCSQ (vedlegg 1). Fedre med kort utdanning gav uttrykk for at de opplevde å ha noen problemer å være far. De kunne av og til uroe seg og vurderte å søke råd eller støtte. Fedrene med kortest utdanningslengde var sammenfallende med de tre guttene i denne studien som var henvist til spesialisthelsetjenesten, og tilhørte Solems (2011) kliniske utvalg.

En av fedrene med kortere utdanningslengde uttrykte at noe av motivasjonen for å delta i Solems studie, var et håp om å kunne få råd og veiledning. Han sier:

«Meningen min med å komme hit, var at jeg håpet at du hadde kontakt med andre foreldre og sett hvordan de andre barna har det – og slik sett få litt råd og veiledning. Noen ganger føler jeg meg litt usikker og spør meg selv om jeg gjør det riktige. Det å høre hvordan andre foreldre gjør det, eller hvordan andre barn har det, hadde vært fint»

Fedre med lengre med utdanning gav i svært liten grad uttrykk for å ha noen problemer med å være far. De skåret seg lavt på NCSQ. Fedre med lengre utdanning opplevde at det var få eller ingen problemer med å være far, og de vurderte aldri å søke råd eller støtte. De gav uttrykk for å løse de små problemene som oppstod selv.

En av fedrene med lengre utdanning avslutter intervjuet med forskerne slik:

«Nei, jeg tror bare slik oppsummeringsmessig for at det skal fungere slik, og for at hverdagen skal mestres og ikke bli stress og sånn, så innebærer det deltakelse i barnas liv. Så tror jeg det er det viktigste. Og det er ikke så vanskelig å delta i barnas liv. Altså, det er ganske lett fordi det gir veldig mye. I mitt liv har det vært veldig orientert rundt dem, og det synes jeg bare er fint – og en veldig bra rolle å ha.»

Alle informantene i denne studien var mer eller mindre opptatt av rutiner og strukturer i hverdagen. Det framkom av intervjuene at de tenkte at rutiner og strukturer i hverdagen var av betydning for å redusere stress og forebygge masing. Et fellestrekk var at rutiner og struktur i hverdagen var mer innarbeidet, selvfølgelig og en planmessig handling hos fedrene med lengre utdanning. Fedrene med lengre utdanning gav uttrykk for at de så det som en selvfølgelig aktivitet å legge til rette for at hverdagen skulle bli best mulig for alle i familien.

« Det handler mye om tilrettelegging... for eksempel å finne fram klær kvelden før - og kanskje planlegge neste dag ... og smøre matpakke på kvelden. Det handler veldig mye om å ha tid. Sånn som for eksempel å pakke gummistøvler og regntøy på søndag kveld sånn at det blir en god start».

Jeg fant at fedrene med kortere utdanning la noe mindre vekt på å være konsekvente med hensyn til rutiner og struktur i hverdagen over tid. De daglige rutinene ble i større grad påvirket av tilfeldige hendelser i hverdagen.

I det empiriske datagrunnlaget for denne studien fant jeg at fedrene med kort utdanningslengde opplevde å ha mindre støtte fra sosialt nettverk som familie, venner eller kollegaer. Det ble tematisert av informantene.

5.3. Fedrepraksiser – variasjoner i deltakelse i omsorgspraksis, begrunnelser og handlemåter. Fedres deltakelse i omsorgspraksiser – variasjoner over fedres posisjonering, begrunnelser og handlemåter i oppdragelse av sine sønner

Fedrene i denne studien hadde ulike tanker og begrunnelser om verdier og mål for oppdragelsen for sine sønner, derav også ulik posisjonering og handlemåter. Jeg ønsker å løfte fram noen fellestrekk og kontrasterende trekk i forhold til struktur og rutiner i hverdagen, grenser og konsekvenser og posisjonering i forhold til oppfølging av skole og skolearbeid. Hverdaglivets

tempo og strukturer ikke bare påvirker barns måte å være i verden på, de etablerer også en en struktur for sosiale erfaringer som integreres i dere habitus (Stefansen 2011, 73).

Ved første gjennomlesning ble jeg slått av at alle fedrene i stor grad deltok i rutinemessige gjøremål i hverdagen. Fedrene deltok på ulike måter i organisering og gjennomføring av praktiske gjøremål som vekking, lage og spise frokost, det å ordne matpakke, komme seg avgårde til skolen, oppfølging av lekser og forberedelser til legging om kvelden.

Jeg fant også at fedrene hadde en forståelse av at mor og far kunne ha ulike oppfatninger knyttet til oppdragerpraksiser, særlig knyttet til grensesetting. I tillegg slo det meg at fedrene opplevde seg som mer tydelige og konsekvente når det kom til utfordrende oppdragelsessituasjoner og spørsmål om grensesetting. Det framkom av datamateriale en opplevelse av tydelig posisjonering. Det betyr at fedrene oppfattet seg selv som bevisste i forhold til en fast og bestemt handlemåte i situasjoner hvor sønnene forsøkte å forhandle om grenser eller hadde tråkket over fastsatte grenser. Et gjennomgående trekk ved fedrenes framstilling var at de mente at det ofte kunne resultere i mer mas og forhandlinger ved å følge mors praksis enn med fars. I denne sammenheng har jeg undret meg over om dette kan ha en sammenheng med at mødre pålegger seg selv et stort ansvar og har noen forestillinger om hva som forventes av dem for «å være en god mor». Kan det være slik at disse «forventingene ikke har satt seg like sterkt i forestillingen om den nye faren», og at fedrene således har en større frihet til å utøve en situert praksis?

Det var interessant at flere fedre hadde vage og upresise formuleringer når det kom til spørsmål i intervjuet hvor fedrene skulle fortelle om mors yrke. Det gav inntrykk av at fedrene hadde liten innsikt og bevissthet om mors arbeidshverdag. Det framkom også at fedrene hadde en oppfatning av at de som foreldre hadde snakket for lite med mødrene om oppdragelse. Et fellestrekk var at fedrene gav uttrykk for at de liten grad hadde snakket med mødrene om hvilke begrunnelser, tenkemåter og handlemåter de hver for seg hadde i oppdragelsesprosjektet. Fedrene hadde en ide om at det kunne vært positivt dersom de som foreldre kunne bli mer samkjørt – særlig med hensyn til grensesetting. Denne oppfatningen framkom både hos fedre med kortere eller lengre utdanning, gifte, skilte eller ulik etnisitet.

«Ja, vi altså, hvis vi på en måte hadde vært flinkere til å sette våre grenser her hjemme, det betyr at hadde vi vært mer enige i hvem som har feil og hvem som har rett om hvordan man skal oppdra barn, så tror jeg det hadde vært mye, mye bedre for sønnen vår også, men nå er det jo sånn vet du at vi er heller ikke feilfri.» (Gift norsk far - kortere utdanningslengde)

«Jeg tror nok det .. Jeg sier det flere ganger at vi kunne nok ha snakket sammen før hun (mor) sier det på den måten – sier jeg til henne, men ikke sånn at han (sønnen) hører på. For vi kan jo selvsagt være uenig om ting. Jeg har den regelen at når det kommer til

avstraffelse i mitt påhør, så gjør jeg ikke noe i utgangspunktet. Jeg kan ikke si det hun skal gjøre, det skal du ikke si. Da ødelegger jeg jo hele barneoppdragelse – opplegget». (Gift norsk far med lengre utdanning)

Et annet fellestrekk i materialet var at samling rundt et felles måltid om dagen ble ansett som en viktig hverdagsaktivitet, selv om det kom fram variasjoner i begrunnelsene.

Fellesskapsopplevelser, som et utgangspunkt for samtale om dagen som har vært, eller forberedelse til morgendagen ble vektlagt. En far med yngre barn begrunnet hvorfor han tenkte det var viktig at han spiste frokost sammen med sine barn slik:

«Jeg prøver å få tid til å gjøre det sammen ... lage litt frokost og spise sammen med dem. Jeg ser jo at det roer ned...at man gjør ting sammen. Jo, det blir mer ro da.»

Enslig far med omsorg for to sønner, ser at måltidet kan ha flere funksjoner, der iblant å få i seg sunn og riktig ernæring, dele på ansvar og oppgaver, men samtidig være et samlingspunkt og noe hyggelig.

«Ehh...jo vi blir enige om hva som skal være til middag. Vi pleier å sette opp ei liste i løpet av uka – hva vi har lyst på , og så gjør vi det. Det er sjeldent det blir akkurat slik for det skjer som regel noe, og det kan være at vi spiser «ute» et eller annet sted. Men McDonalds er belønning, så da skal de ha gjort seg fortjent til det. Ikke noe sånt ekstraordinært, men det betyr at vi skal være ajour med det de skal gjøre... og ikke funnet på noen pøbelstreker. Og når det da er klart så kan vi gjøre sanne ting. Så vi prøver å tilbringe kvalitetstid sammen.»

Dette er sammenfallende med det Arnfinn Andersen (2003) belyser i sin doktorgradsavhandling «Menn skaper rom for foreldreskap og familie». Han viser til at maten kan representere noe mer enn å dekke ernæringsmessige behov. Måltidet uttrykker en vesentlig betingelse for hvordan fedre konstruerer fedreskap. Mat kan være noe praktisk, men også være et rom for fellesskap og intimitet og en arena for å oppøve til selvstendighet og ansvar.

Det var tre enslige informanter i det empiriske datamaterialet. En av de tre enslige informantene var generelt sett svært opptatt av det grunnleggende og omfattende omsorgsansvaret han hadde for sønnens trivsel og utvikling, både fysisk, emosjonell, kognitiv og sosial utvikling. Han var særlig opptatt av å legge forholdene til rette for sønnen hjemme i hverdagen, og å støtte opp om lekser. Informanten opplevde liten støtte i et sosialt nettverk fra familie og venner.

Jeg fant at den informanten som gav mest uttrykk for viktigheten av å legge til rette for mestring, selvstendighet og ansvar, var norsk alenefar, enkemann med hovedomsorg for sine sønner. Han var også den informanten i denne studien som var mest indirekte delaktig i sønnenes livsverden gjennom deltakelse i lag, foreninger og foreldreutvalg. Han kan på mange måter sies å være den informanten som representerte å ha tette bånd til sønnens offentlige liv både på skole og fritidsarena. For denne informanten representerte dette viktige og betydningsfulle oppgaver knyttet

til det å oppdra barn. I tillegg framkom det av intervjuene at denne informanten vektla å ha noen sosiale relasjoner for egen del, gjennom deltakelse i ulike uforpliktende sosiale nettverk.

Alenefaren med asiatisk opprinnelse, uttrykte bekymring for at han som far hadde lite sosialt nettverk. Han deltok i liten grad i ulike sosiale aktiviteter for egen del, eller knyttet til sønnens livsverden. Det framkom at han hadde en forestilling om at han ønsket å bevise at han var annerledes enn andre innvandrere, og at han anså det som en utfordrende og krevende, men viktig prosess å gå inn i – både for seg selv og sønnen.

To av de tre enslige informantene uttrykte et savn av partner og partnerstøtte i utøvelsen av omsorgspraksis. Disse to informantene var alene om omsorgen for sine sønner og begge informantene hadde svak tilknytning til arbeidslivet. Savn av partner og partnerstøtte kom ikke til uttrykk i intervjuet med informantene som delte omsorgsansvar med sønnens mor. Han var fullt tilknyttet arbeidslivet.

5.4. Fedrepraksiser - kjønnede oppdragerpraksiser?

Jeg fant kjønnede begrunnelser og tenkemåter hos alle informantene, og det som kjennetegner uttalelsene er preget av «noe inneforstått eller «tatt-for gitt». Noen av uttalelsene var mer uttalte enn andre. En av fedrene forteller at sønnen er langt mindre i stand til å til å holde orden enn datteren. Sønnen er mer opptatt av «øyeblikket», lek og moro. Faren tenker at sønnen har en mer likegyldig innstilling til ting han ikke bryr seg om – i motsetning til datteren som tar et totalt ansvar. Far har ikke noe godt svar på hvorfor det kan være slik, men tenker det kan være noe medfødt, og mener det er uttrykk for noe kjønnsrelatert. Han beskriver sønnen sin som veldig gutt – datteren som veldig jente. Han tror ikke han gjort noe for at det skal bli slik. Han sier om dette:

«Har jeg gjort noe for at det skal bli sånn ...det vet jeg ikke...det tror jeg ikke. Det håper jeg ikke, men det kan hende jeg har det ubevisst.»

Jeg kommer nærmer tilbake til habitusbegrepet (Bourdieu 1987), men finner det interessant å se denne farens begrunnelse knyttet til Bourdieus teori om kroppsliggjøring av kulturelle skjema. Denne farens tenkemåte og handlemåte kan forstås å springe ut fra en måte å tenke om kjønn som han tar for gitt og har et mindre reflektert forhold til. Habitus kan sies å være et sett av disposisjoner som hovedsakelig ubevisst styrer vår oppfattelse av verden, våre vurderinger og handlingsmønstre. Informantene i min studie uttrykker i større eller mindre grad kjønnede begrunnelser eller «tatt-for-gitt-heter» knyttet til oppdragerpraksis. Jeg finner ingen forskjeller mellom fedre med kortere eller lengre utdanningslengde, eller med ulik alder eller etnisitet. Alle informantene i datamaterialet hadde flere «kjønnede tatt-for-gitt-heter» i sine begrunnelser og handlemåter knyttet til sin oppdragerpraksis.

En gift far, av asiatisk opprinnelse sier:

«Søsteren er utrolig flink med lekser, men vi jobber med ham også. Det er lettere å oppdra jenter enn gutter. ...Jeg vet ikke hva ...det er mye lettere med jenter. Guttene...det er så fysisk alt de driver med. Sånn som fotball ...Fysisk hele tiden. Enten slåss dem, enten spiller dem fotball, enten krangler dem...Det er sånn hele tiden. Ja! Jentene kan sitte og tegne. De sitter stille og rolig og snakker om ting, leker med dukkene. Guttene er fysiske hele tiden.»

En skilt norsk far har gjort seg følgende betraktninger:

«Fordi at skolen er laget på den måten at de må ta ansvar for sin egen læring. De skal jobbe sammen i prosjekter og finne informasjon selv, og de skal være på gruppe. Jenter tar ansvaret. Enten fordi de føler at de skal ta det eller at de faktisk har interesse i det...Guttene gjør ikke det ...fordi guttene er laget slik. Hvis jeg slipper unna, så ...Typisk å se ... ved forsøk ...å lage vulkan. Guttene skal gjøre det. Dette må være gøy, tenker guttene. Og så gjør de det som er gøy, og jentene skriver rapporten, ikke sant? Akkurat sånn fungerer ansvar for egen læring i skolen i dag. Gutter hopper og har det gøy og det smeller. Dette var gøy gitt ... og nå går vi. Og så sitter jentene igjen og skriver rapport da. Sirlig rapport! ... Jeg ser dette både på min sønn og min datter. Helt utpreget, og det irriterer meg noe så vanvittig.»

Han tenker at gutter er flinkere til å holde fokus der det trengs, derfor får guttene også gode jobber. Hans forståelse er at gutter er mindre opptatt av ansvar og forpliktelser enn jenter, og at jenter påtar seg uendelig mye mer enn det som er nødvendig fordi jenter tror det forventes av dem. Jeg finner det interessant å se dette i lys av det Steinar Haugen (2011) belyser i sin masteroppgave om språkets begrensninger for en moderne maskulinitet. Han siterer Gislason og Holter (2007, 45) «Det gamle språket, som öppet gagnade män er utdöende, medan det nya inte har etablerats ännu. Resultatet kan bli en situasjon utan språk.». Haugen påpeker at språket er sentralt i utvikling av begreper og gir rom for å forstå og tolke mye fenomener. Språket er med på å konstruere vår sosiale bevissthet, og gjør oss i stand til å tolke samtiden vi lever i. Jeg under meg over om det kan være slik at informantene i denne studien er i mangel av «et nytt språk» for å beskrive variasjoner over barns væremåter. Er det slik at det etabelerte språket om kvinnelige og mannlige handlemåter og væremåter, bidrar til å opprettholde en dikotomisering i begrunnelser og handlemåter i oppdragelsespraktiser? Haugen stiller spørsmål om det kan skyldes mangel på et etablert språk som kan beskrive endringer i menns involvering i hjemmet og omsorgsarenaen. I forlengelse av dette undrer jeg meg om det kan være i mangel på et nytt etablert språk, når man i dagligtalen bruker kjønnde uttrykk for å handlemåter. Hva legger vi i uttrykket «flink pike»? Hvordan er det for gutter når de blir omtalt som «flinke piker»? «Han er gutt – han er så lite strukturert». Eller hva tenker vi om jenter når vi sier; «tenk som en mann»? Jeg finner at informantene i denne studien, uavhengig av alder, etnitet eller utdanningslende fremdeles omtaler og forstår sine barns handlemåter i «et kjønnet språk».

Jeg fant det interessant at kjønnete begrunnelser og tenkemåter var mer framtredd enn betydningen av å overføre kulturelle og etniske verdier. Kulturelle forståelser av fedreskap, her forstått som ulike etniske forståelser, preger fedrenes begrunnelser, tankemåter og praksiser, men jeg får et klart inntrykk av at de nye rådende vestlige forståelser er viktig å leve opp til og å etterleve. Informantene av asiatisk opprinnelse var opptatt av at sønnene var «norske», og de gav i stor grad uttrykk for at de ønsket å oppdra sine sønner i tråd med norsk kultur.

Imidlertid var det sammenfallende at de to informantene av asiatisk opprinnelse generelt sett var mer opptatt av å beskytte og legge til rette, enn norske fedre. Begge informanter av asiatisk opprinnelse var opptatt av de sosiale og norske kulturelle forventningene til foreldreskap og fedreskap, men løftet samtidig fram at det var vanskelig å legge egen historie og kultur bak seg. Jeg knytter dette opp mot Pierre Bourdieus teori om habitus og habitusformer (Priour 2006). Priour viser til Bourdieu som hevder at objektive vilkår setter seg inn i kroppen som dype disposisjoner for handling. Det er ervervede og kroppsliggjorte disposisjoner som kan sies å være inderliggjorte strukturer som strukturerer vår væremåte. Habitus styrer våre forestillinger og våre handlinger, og bidrar til at sosialt liv gjenskapes. Habitus kan endres. De kroppsliggjorte disposisjonene representerer en slags beredskap for handling, men som også sikrer en for åpenhet. Habitusformer er foranderlige og endres gjennom livsløpet, avhengig av de livsformer og betingelser man står ovenfor. Den tidlige sosialiseringen og det som preger oss tidlig i livet, vil ligge til grunn i møtet med nye kulturer, sosiale kontekster og andre betingelser. Habitus viser til det trege, men «ikke-uforanderlige» i mennesket. Habitusformer vil endres, men det vil skje langsamt over tid (Priour 2006). Priour påpeker videre at en generasjons opplevelse av hva som er naturlig og selvfølgelig, vil kunne oppleves som utenkelig for forrige generasjon og neste.

Tema knyttet til grensesetting og intimitet i relasjon til sønnene sine, ble trukket fram som vesentlig tema hos alle fedrene. En far forteller om hvordan han bruker å løse utfordrende situasjoner når sønnen blir sint og ikke vil høre på far – både til å være en tydelig, lyttende og nærværende far:

«Som regel har han fått vite at det ikke er akseptabelt. Legg deg ned og hvil på senga di. Jeg ser han må hente seg litt inn igjen... og etterpå må du rydde, og så på kvelden ... det er viktig, om kvelden da ligger jeg og stryker ham på ryggen. Han vet at pappa er hos ham.»

«Noen ganger må jeg rydde sammen med ham. Det kan hende... Hvis han har mye å fortelle om hvorfor tingene var som de var. Da kan jeg rydde sammen med ham når han forteller.»

Ved første gangs gjennomlesing satt jeg igjen med et hovedinntrykk av at jeg fant relativt store variasjoner mellom ulik grad av varme og kontroll, ulike praksiser og tenkemåter med hensyn til å

guide sønnene sine inn i sosiale praksiser. Førsteintrykket var at noen fedre hadde valgt en mer tilbaketrukket rolle, mens noen av fedrene var mer koblet på sønnenes livsverden. Ved en dypere analyse av datamaterialet fant jeg at det var ulik deltakelse blant informantene i sønnenes sosiale liv utenfor hjemmet. Det var variasjoner mellom informantene i form av tilrettelegging for fritidsaktiviteter, direkte deltakelse eller mer indirekte deltakelse gjennom å delta i ulike verv knyttet til skole og fritidsaktiviteter. Jeg fant at fedre med lengre utdanning var mer opptatt av at sønnene var deltakende i organisert fritid. De tre fedrene med kortest utdanningslengde, var mindre opptatt av organiserte fritidsaktiviteter. De var mer opptatt av at sønnene hadde venner på skolen og fritiden.

Selv om lekser ble omtalt som en aktivitet hos alle informantene og ble vektlagt i hverdagen, framkom det variasjon i vektlegging av betydningen av faglig fungering på skolen. Gjennom intervjuene kom det fram at informantene med lengre utdanning, hadde en gjennomsyret holdning til at skole og skolearbeid var viktig, både her-og-nå, men også for fremtiden – en form for kultur for læring. Informanten med kortere utdanning så lekser som noe mer kortsiktig og en aktivitet som hører skolen til. Lekser er «noe man gjør og skal gjøre» - en aktivitet som var preget av «tatt-for-gitt-het».

Det framkom hos flere av informantene at dialog ble vektlagt som en tilnærming i omsorgspraksis både for å skape samhold, skape intimitet, men også for å guide sønnene sine i ulike sosiale situasjoner. Dialog var hos fedre med lengre utdanning en foretrukket tilnærming i utfordrende oppdragersituasjoner. Det framkom av intervjuene at to av informantene med kortere utdanning fremhevet i sin omsorgspraksis at sønnene måtte lære å ta konsekvensen av egne handlinger. Dialog ble ikke vektlagt på samme måte.

Betydningen av å bruke av tid sammen med sønnen- og familien for øvrig var mer fremtredende hos enkelte fedre enn andre i denne studien. I intervjuene med informantene med kortere utdanningslengde eller svak tilknytning til arbeidslivet, framkom det en vektlegging av samhold gjennom å gjøre mange av hverdagsaktiviteter sammen. Med dette menes for eksempel det å spise sammen, innkjøp av dagligvarer sammen eller å være sammen på ulike fritidsaktiviteter.

5.5. Fedrepraksiser – variasjoner over involvert oppdragerpraksis

Et likhetstrekk blant informantene med lengre utdanningslengde, var at de fremhevet betydningen av at sønnene skulle trives sammen med dem som fedre. De tenkte at gjensidighet var en viktig nøkkel i far-sønn- relasjonen.

Det framkom av alle intervjuene at informantene i denne studien gjennom sin oppdragerpraksis opplevde seg som betydningsfulle for sine sønner på ulike måter, men jeg vil særlig trekke fram at samtlige fedre var opptatt av å overføre verdier, kunnskaper og ferdigheter slik at de kan få et godt voksenliv, selv om analysen viste ulike begrunnelser og praksiser. I tillegg fant jeg at fedrene var delaktig i sønnenes livsverden gjennom å involvere seg direkte eller indirekte i fritidsaktiviteter, kjennskap til sønnens venner eller det å følge opp sine sønner i skolearbeid. Alle fedrene var på ulike måter opptatt av at de hadde et ansvar for sønnenes framtid. Dette er i tråd med nyere tids foreldreskap som sentrerer rundt barnets og barnets behov. Stefansen (2011) viser til Lucas Forsberg (2009) som begrepsfester det nye foreldreskapet som involvert foreldreskap. Involvert foreldreskap handler om noe mer enn å være tilgjengelig. Dette er i tråd med hva jeg finner i min studie. Alle fedrene var opptatt av hva som var viktig for sønnene og deltok på ulike måter i deres liv. Dette er en noe generalisert framstilling. For å nyansere denne framstillingen, vil jeg fremheve at jeg fant variasjoner blant informantene i forhold til vektlegging av plikter, ansvar og selvstendighet. Jeg mener å finne en variasjon hos informantene som handler om en tenkemåte hvorvidt man ser på sine sønner som sårbare og avhengige, eller om man forstår dem som mer selvstendige og robuste. Stefansen (2011) diskuterer forståelsen av barns utviklingsbehov i lys av ulike klasser. I min studie fant jeg at alle fedrene hadde et bevisst forhold til hva man mente de kunne forvente av selvstendighet og ansvar ut fra sønnenes alder. Begrunnelser og handlemåter for omsorgspraksis i hverdagen ble blant annet knyttet opp mot sønnenes alder. Fedrene var opptatt av, og hadde et bevisst forhold til hva de tenkte de kunne forvente av selvstendighet, ansvar og plikter ut fra hvor gamle sønnene var. En far med delt omsorg sier:

«Altså, jeg ser det som det viktige i den sammenhengen der... det må være at han gradvis får mer ansvar for seg selv. Jeg ønsker at han skal mestre underveis de tingene han blir pålagt å gjøre. Skjønner du? Det går ikke for en ti-åring, men jeg kan gradvis si at nå må du bli flinkere til å ikke legge igjen sokkene dine i sofaen.»

En annen far som er enkemann, og har full omsorg for begge sønnene sine har følgende begrunnelse:

«Ehh, egentlig er det sånn at de skal klare å administrere seg litt sjøl. Jeg har jobba litt med at de skal bli mer selvstendige, både for min del og deres del. Så det betyr at eldstemann har vekkerklokke. Han vekkes for det meste av den, men det hender han glemmer å stille den. Da vekker jeg ham. Jeg følger med... hver dag. Jeg har lært dem å finne fram klær sjøl om kvelden. Prøver å ligge litt i forkant» Vi spiser frokost alle tre sammen. Jeg har gjort klart brød i brødbakemaskina og skjært opp brød, og T (mellomste sønn) han ordner pålegg på bordet. ...så da har de ferskt brød de kan skjære til matpakka si.»

6. Tre fedre - fedreskap i ulike sosiale kontekster

I det følgende vil jeg presentere tre av informantene nærmere. Informantene som er valgt er fedre som representerer en variasjon i sosiokulturelle kategorier alder som etnisitet, utdanningslengde, tilknytning til arbeidslivet og sivil status. Det er således fedre som utøver fedreskap med utgangspunkt i ulike sosiokulturelle kontekster. Ved gjentatte gjennomlesninger av intervjuene, satt jeg igjen med en dypere innsikt i fedrenes tenkemåter, begrunnelser og et mer nyansert bilde av ulike handlemåter og begrunnelser for ulike praksiser. Med dette som utgangspunkt ønsket jeg å trekke fram tre informanter. I denne fremstillingen har jeg valgt å gi fedrene og sønnene fiktive fornavn. Hensikten er å anonymisere informantene, samt å komme «nærmere i deres hverdagsliv. I fremstillingen vil jeg framstille fedrenes deltakelse i omsorgspraksiser, belyse variasjoner over posisjonering, begrunnelser og handlemåter i oppdragelse av sine sønner.

6.1. Tre fedre - deltakelse i omsorgspraksiser

Fedrene Geir, Jens og Amar. De representerer en bredde i materialet i forholdt til sosioøkonomiske kategorier som utdanningslengde, tilknytning til arbeidslivet, sivil status og etnisitet. Med utgangspunkt i ulike sosioøkonomiske kategorier og sosiokulturelt perspektiv, mener jeg disse tre informantene kan gi innsikt i ulike måter å utforme fedreskap på og begrunnelser for dette (Andersen 2003; Stefansen 2011; Solem 2012). Jeg ønsker å belyse variasjoner i fedrepraksiser – belyse variasjoner gjennom å bli litt nærmere kjent med fedrene Geir, Jens og Amar. Hvordan konstruerer de omsorg og oppdragelse for å sikre best mulig oppvekst for sine sønner. Jeg vil komme nærmere inn på linjer som struktur og rutiner i hverdagen; organisering av kjerneaktiviteter i hverdagen, grensesetting og konsekvenser.

6.2. Geir: «Altså, jeg vet ikke hvordan det fungerer før vi har prøvd. Vi forsøker å løse ting der og da»

Geir er 47 år gammel og gift med Stians mor. De har tre barn sammen og Stian 9 år er yngst i søskenflokket. Alle bor hjemme. Geir har ingen utdanning utover grunnskolen, men som selvstendig næringsdrivende tjener han godt. Han og kona eier firmaet sammen, og de drifter firmaet i fellesskap. De er ofte sammen på jobb, og de styrer arbeidstiden i stor grad selv. Geir og kona har gjennom mange år brukt mye tid og krefter på å bygge opp flere større eller mindre bedrifter. Geir sier han bruker mye tankevirksomhet knyttet til jobb og økonomi. Familien har god inntekt og verdier i huset sitt i Norge og i et hus i Spania. Geir og hans familie har bodd flere steder på Østlandet, og de planlegger å flytte igjen.

Sønnen Stian har utfordringer knyttet til atferd og impulsivitet, og er henvist til spesialisthelsetjenesten for nærmere utredning og behandling. Far tenker at han har en del problemer med å være far til Stian, og det kommer fram at Geir er veldig urolig for sønnen sin. Han er urolig for hvordan det skal gå med ham. Geir sier litt humoristisk, men med en alvorlig undertone at Stian «holder på med risikosport 24 timer i døgnet». Geir forteller at sønnen har vært på legevakten flere ganger, og det har blitt både brudd, sying og arr. Han kan også komme opp i slåsskamper på skolen, selv Geir sier at det sjelden Stian starter en krangel.

Stian er ikke med på noen organiserte fritidsaktiviteter. Geir tror Stian har mange venner på skolen, men Stian har ikke så mange venner han kan leke med på fritiden. Hverken Stian eller familien har mange venner i nabolaget.

Geir og kona står sammen om de fleste oppgaver gjennom hverdagen. Han snakker veldig ofte i «vi-form». Til tross for dette opplever Geir at det er mye «mas og tjas» å få ungene avgårde på skolen, og han opplever også at det kan være stressede situasjoner om kvelden, særlig det å få ungene i seng. Foreldrene står opp likt, og lager frokost til sønnene sine. Guttene vekkes etter tur. De spiser frokost hver for seg. Geir sier at de som foreldre ikke så opptatt av å ha en bestemt struktur, men de løser problemene der og da. Det kan for eksempel være at Stian må gjøre ferdig lekser. Er han ikke ferdig på kvelden må han gjøre leksene om morgenen. Geir ser på denne løsningen som en naturlig konsekvens dersom man utsetter ting. Da må det tas igjen på et senere tidspunkt.

Geir sier at han er opptatt av skole, men han ser på skolen som først og fremst et sosialt samlingssted hvor man kan lære å forholde seg til andre, fungere sosialt – et sted hvor barn skal ha det bra. Geir sier det er viktig at man lærer seg å fungere i et felleskap. Av skolefaglige ferdigheter mener Geir at det viktigste er at Stian lærer seg grunnleggende ferdigheter i lesing og regning. Geir er ikke er så opptatt av karakterene.

6.3. Jens: «Det å bli vekket liker han»

Jens er 49 år og er far til Oscar på 12 år. Jens er gift med Oscars mor. Oscar bor sammen med mor, far og en eldre bror. Oscars eldste bror har flyttet utenlands for å studere. Jens er den eldste informanten og den som har lengst utdanning. Han har til sammen 16 års utdanning. Til daglig er Jens direktør i et større finansfirma.

Jens forteller at sønnen har mange venner, selv om han kanskje ikke er den mest utadvendte. Jens sier at Oscar er et midtpunkt blant venner, og han er en gutt som våger å si i fra hvis noen har problemer. Far tenker at sønnen er «ganske barsk» som står fram for andre og hjelper til hvis det

trengs, langt «barskere» enn far hadde trodd. Jens tenker om Oscar at han er en positiv og grei gutt, og tror han faglig sett ligger over gjennomsnittet for klassen sin. Han ser på sønnen sin som iherdig, målbevisst, strukturert og selvstendig. Far beskriver Oscar som en temperamentsfull gutt. Han kan bli sint og det viser han ved å smelle med dører, slå i dører eller gå ut. Han trenger å være litt for seg selv og roe seg ned, før han vil snakke om situasjonen. Det tenker Jens er positivt. Det kan være et uttrykk for at Oscar som oftest er «flink og snill gutt som alltid oppfører seg pent, og så får han litt nok», sier Jens. Oscar kan også bli lei seg, men det er sjelden. Far tenker at Oscar jevnt over har godt humør, og at han er en glad gutt.

Oscar er svært aktiv med sport på fritiden. Han spiller golf, har forsøkt seg med ishockey, hvor han gjorde det bra, men det er fotball som betyr mest for Oscar. Jens sier han synes det ble mye alvor i den organiserte idretten og savnet mer lek, men han ser at Oscar innretter seg og tror at han egentlig liker det. Når Oscar ikke er opptatt med idrett, har han venner på besøk eller han spiller data – og aller helst sammen med brødrene sine. Far tenker at Oscar «elsker å gjøre ting sammen med brødrene sine». Jens tenker at Oscar er litt voksen for alderen og at han liker å være sammen med de som er litt eldre enn seg.

I motsetning til Geir tenker Jens at det å være far til Oscar går usedvanlig bra. Han opplever ingen problemer i det hele tatt, og støtte eller råd er helt unødvendig. Jens ser på seg selv som en trygghetssøkende person og er opptatt av harmoni. Det tenker Jens kan være en forklaring på at han opplever at det å være far går veldig bra. Han tenker at en annen forklaring kan være at både han og Oscars mor er voksne og modne foreldre, og at det bidrar til en ro i foreldrerollen. I tillegg har de god økonomi og få andre bekymringer.

For Jens handler det gode liv om det å ha trygghet og at folk skal trives rundt ham. Jens tenker han lever det gode liv nå. Han har det bra i familien, og han har en jobb han trives godt med. Jens mener han og familien trives med det de holder på med, og har det de trenger rundt seg.

6.4. Amar: «Jeg har lagt det opp slik for å få det til å fungere»

Amar er 38 år og vokst opp i et asiatisk land. Han kom alene til Norge som 18-åring for å begynne på skole. Han gikk ett år på folkehøgskole, og deretter begynte han å jobbe. Amar har til sammen 12 års utdanning. I motsetning til Geir og Jens som har fulltidsjobb, er Amar delvis ufør og deltidsansatt innenfor salg og innkjøp. Amar hadde et uhell for noen år tilbake, som medførte at han ikke kunne være i full jobb. Etter ulykken var Amar deprimert en periode, men det er over nå. Han har hovedomsorgen for sønnen Aleksander på 13 år. Amar er skilt fra Aleksanders mor. Aleksander har sporadisk kontakt med sin mor. Hun bor delvis i Norge og delvis i sitt hjemland.

Amar føler seg norsk, men sier det mange ting fra hans opprinnelige kultur som man bærer videre, og som er vanskelig å legge bak seg. Amar er oppvokst i et velstående hjem med tjenere. Han sier han lærte å bli selvstendig og selvhjulpen det året han gikk på folkehøgskole. Amar og Aleksander har liten kontakt med andre voksne. Det uttrykker Amar bekymring for. De har også liten kontakt med storfamilien. Amar besøker sin mor én til to ganger i året. Det er ikke alltid at Aleksander er med. Det passer ikke med skolen. Da far er bortreist kommer mor og bor sammen med Aleksander.

På fritiden holder Aleksander på med kampsport. Amar oppfatter sønnen sin som en glad, lydig og beskjeden gutt. Han har mange venner på skolen. Amar sier at sønnen greier seg bra på skolen, særlig i matte. Amar bruker ikke så mye tid på å følge opp skolearbeidet utover å spørre etter lekser, se gjennom prøver og signere disse. Aleksander er fra sammenligningsgruppen i Solems (2011) doktorgradsstudie.

Amar er stort sett fornøyd med hvordan han fungerer som far til sønnen sin. Han tenker at det kan være problemer i blant, men i de fleste tilfeller klarer han å ordne opp i dem selv. Støtte eller råd er egentlig ikke nødvendig, men i blant skulle Amar ønske at det fantes noen han kunne prate med eller spørre om råd. Amar synes det er slitsomt å være alene om omsorgen.

Amar synes ikke det blir mye mas om morgenen. Han har lagt opp til rutiner som han tenker bidrar til at det blir mindre mas. Han sier «jeg har lagt det opp slik for å få det til å fungere». Amar legger vekt på struktur og forutsigbarhet i hverdagen. Han planlegger sammen med sønnen sin slik at han kan være i forkant.

Det er som regel jeg som våkner først, så vekker jeg Aleksander. Jeg liker å ta en kopp te eller noe sånt... alene først ... ofte sånn i seks-tiden.
... jeg har lagt det opp slik for å få det til å fungere. Jeg lager matpakken hans. Vi snakker om kvelden liksom, hva skal du ha i matpakka. Så lager jeg den ferdig, før jeg vekker ham. Frokost også, jeg spør ham på kvelden – hva vil du ha? »

Amar lager middag hver dag og han handler inn til middag hver dag, basert på hva han og Aleksander har snakket om kvelden før.

6.5. Tre fedre – variasjoner i oppdragerpraksis

Hougaards (2005) ene dimensjon av forståelse av oppdragelse, handler om å lære barna sine et sett med sosiale spilleregler, normer og verdier. Foreldre vil forsøke å påvirke og prege sine barn med sin egen oppfatning av akseptabel oppførsel innenfor den kulturen de lever i og tilhører. Denne dimensjonen retter fokus mot det praktiske aspektet ved å lære sønnen hvordan han skal forholde seg og oppføre seg. I denne studiens empiriske materiale, kom det fram at grenser, regler og

konsekvenser henger sammen. Jeg fant at det det å være konsekvent ble framstilt som noe inneforstått og selvfølgelig i forlengelse av at grenser ble tøyd eller brutt. Grensesetting ble tematisert og knyttet til ulike situasjonelle kontekster, sagt på en annen måte, grensesetting forstår jeg som en situert praksis. Geir, Amar og Jens framstilte grenser som et nødvendig og viktig aspekt i sin omsorgspraksis, men hadde ulike forståelsesmåter og handlemåter.

Jens er lite opptatt av at det kan være noen små forhandlinger når Oscar skal legge seg. Han fremhever at Oscar tar det endelige ansvaret selv, og at sønnen ønsker en form for nærhet og felleskap med foreldrene.

«Men han veldig flink med at når klokka er ni, så går han og legger seg. Hele tiden er det han som liksom sier «Nå går jeg og legger meg». Og da er den vanlige prosedyren når han skal legge seg, er jo enten at jeg eller kona skal være med opp. Og da er det som regel jeg som skal være med og massere ham under beina. Og det er det beste han vet.»

Det er interessant at kjønnete begrunnelser og forståelsesmåter kommer tydelig uttrykk i det empiriske datamaterialet.

«Innetider er Oscars mor veldig streng på. Jeg er nok litt romsligere på det. For jeg stoler på, jeg er gutt og han er gutt. Altså, hun tror nok om at jeg hadde hatt en datter så tror jeg at jeg hadde vært litt annerledes der enn henne... For jeg vet han klarer seg godt selv. Jeg er mer rolig og avslappet med det. Oscars mor er mer nervøs og ansent på at ting kan skje og hun er mye mer bekymret enn meg.»

Jens tenker at det ikke er så lett å sette ord på dette med grenser og grensesetting, fordi han opplever at Oscar stort sett gjør som foreldrene sier. Jens bruker aldri trusler i sin oppdragerpraksis. Jens er opptatt av å gjøre avtaler med sønnen sin. Jens er tydelig i sin forventning og tydelig hvor grensen går. Jens begrunner dette med at det ikke er greit å bryte avtaler. Dersom Oscar ikke overholder avtaler, vil det få konsekvenser. Jens tenker at denne praksisen fungerer godt. Sønnen hører etter, selv om sønnen gir uttrykk for at han ikke alltid liker det. Jens tenker at en viktig grunn til at Oscar hører etter, er at sønnen vet at faren ikke liker at avtaler brytes fordi det gir Jens tydelig uttrykk for.

Amar tilrettelegger mye for sønnen sin i hverdagen, og forsøker å forebygge konfliktsituasjoner.

«I går skjedde det at han hadde glemt nøkler, men det visste jeg fra morgenen av liksom. Derfor ville jeg komme hjem før halv to. Jeg har en venn og vi prøvde å spille litt squash ... jeg hadde skrevet en lapp på døra fordi det er ikke langt derfra... om jeg er der hvis du kommer hjem før meg. Så det er bare å komme dit og få nøkler, så da var han der og hentet nøkler.»

Amar oppfatter seg selv som en fleksibel og snill far. Amar opplever i liten grad utfordrende situasjoner når det gjelder å sette grenser. Det hender at sønnen forhandler litt om tid når han skal slå av PC'n. Det tenker Amar er greit. Han begrunner det med at han vet at sønnen spiller online

med venner, og at sønnen trenger tid til å avslutte aktiviteten. Sønnen kan selvsagt bli sur etterpå, men Amar tenker at det er en forståelig og akseptabel reaksjon. En sjelden gang har Amar måtte gjøre kort prosess og slå av strømmen. Det er fordi det har blitt sent på kvelden og Aleksander må legge seg.

«Nei, det er bare fem minutter til... nå er det veldig spennende ... og det er det jo. Det kan hende jeg kommer bort til skjermen, og da slår han som oftest av. Men han kan være litt grinete etterpå ... men ikke annet enn litt stille liksom.»

Geir på sin side tenker at det nytter lite med bare prat. Geir tenker at man må «gjøre noe framfor å snakke». Han viser til flere situasjoner på skolen som han oppfatter at skolen har vært litt tafatte og hjelpeløse. Geirs uttrykker at han enkelte ganger tenker at skolen ikke gjør noen ting. De bare snakker, og det hjelper lite. Geir har gitt lærerne tillatelse til «å ta tak i» for å få kontakt med sønnen.

«Dere har lov til oftere å ta tak i ham og si: Stian, nå må du stå rolig... om han bare sitter der og drømmer seg bort litt, må du si Stian, snu deg, se på meg, fokuser! ...det må dere på skolen gjøre! Det er snakk om få kontakt.»

Geir forteller Stian sjelden får raserianfall hjemme. Han blir mer sur og gretten, og han bruker mange stygge ord. Det er slik at «du merker at du får vondt i magen. Da bruker Geir å ta tak i sønnen og «si stopp» og fortelle ham at slik har han ikke lov til å oppføre seg. Det hender at Geir må ta tak og riste litt i ham og si stopp.

Det framkommer av analysearbeidet at fedrene tenker at konsekvenser og grensesetting henger sammen, men er ulike i sine begrunnelser og handlemønstre. Det både Geir og Jens her setter ord på, oppfatter jeg, handler om oppfatninger man tar for gitt – normer for fedre som oppdragere; at de skal ta tak. Dette knytter jeg til fedreskap som «social structures in the head». Geir, Jens og Amars ulike praksiser springer ut fra ulike virkelighetsforståelser, og jeg tolker det som de har ulike kroppsliggjorte disposisjoner og kulturelle skjema for sine begrunnelser og handlemåter. Jeg finner det relevant å knytte dette til fedrenes «habitus of fathering». Fedrenes oppfatning av hva som er nødvendig og viktig i omsorgen for sine sønner springer ut fra blant annet deres tilgang på ulik sosial støtte, samt forventninger knyttet til ulike sosiale og kulturelle verdier som er tilegnet dem gjennom språk og egen livshistorie - innbygde sosiokulturelle prosesser som får «utfall» i oppdragspraksiser. Med bakgrunn i en dypere analyse av intervjuene med Geir, Amar og Jens, mener jeg å finne støtte for at foreldres livserfaringer og sosiokulturell kontekst bestemmer retning for foreldrepraksis og barns utviklingsbaner, og at sosiokulturell kontekst gir form og retning for foreldrepraksis og fedrepraksis (Solem 2011).

6.6. Tre fedre – tilgjengelighet, nærhet og intimitet

I det følgende vil jeg belyse noen variasjoner i hvordan tilgjengelighet, nærhet og intimitet framstilles i mitt materiale gjennom Geir, Jens og Amar.

Geir viser en sterk innsatsvilje og involvering i familien sin. Han legger vekt på å være tilstede i hverdagen. Han deltar på møter på skolen, og tar initiativ til å kontakte andre foreldre dersom han mener noe må ordnes opp i. Geir er opptatt å være en rettferdig far, og han ser rettferdighet og konsekvenser i sammenheng. Konsekvensen mener han må stå i sammenheng med handling. Han tenker at det er viktig at alle barna i familien vet at de kan få trøst, enten det er sønnen eller datteren. Det ofte mor som trøster Stian når han gråter og er lei seg. Han omtaler mor som «the rock, klippen og Røde kors» for sønnen Stian. Geir tenker at trygghet og nærhet er viktig for Stian, men ser det som uheldig at mor noen ganger tar parti for Stian.

Geir oppfatter Stian som en pen, sjarmerende og hyggelig gutt med godt humør. En gutt med stor og fryktløs utforskertrang. Han ser at Stian trenger trøst, selv om det er sjelden han gråter fordi han har slått seg og det gjør vondt. Stian kan til tider oppleve at han blir urettferdig behandlet, og han opplever ofte å få skylden for ting han mener ikke han skulle hatt skylden for. Da trenger Stian nærhet og trøst. Det er oftest Stians mor som trøster. Geir understreker at det alle barna i familien vet at de kan få trøst når de trenger det. Noen ganger når det er ugreit, blir det slik at familien sitter samlet i sofaen og ser på TV sammen. Det «å bare være sammen» blir trukket fram som betydningsfullt.

Geir forstår at sønnen kan oppleve seg urettferdig behandlet og at det kan frembringe følelser hos sønnen. Geir forstår at trøst er viktigere enn konsekvenser. Han viser at han har kapasitet til å forstå og fortolke Stians sinn og indre tilstander. Geir benytter det som Skårderud og Sommerfeldt (2008) kaller et mentalt kompass for å orientere seg i kompleksiteten av ulike virkelighetsforståelser og relasjoner som Stian forholder seg til når han kommer opp i konflikter på skolen.

Amar tenker at enslige mødre er tryggere i rollen sin enn han som enslig far. Han er opptatt av at han skal strekke til for sønnen sin. Amar er den informanten i studien som skiller seg ut med hensyn til manglende sosial støtte. Han uttrykker savn av partner og et sosialt nettverk.

«Han er veldig beskjeden, men det er kanskje mange? Og det er noen ganger jeg sier til ham at han må gjøre ting som vi gjorde når vi var små da. Jeg vil han skal være mere guttete. Han er liksom ...han har masse venner. Det er ikke det jeg sier, men enkelte ganger så er liksom ...han mangler litt guts ja. Men, han er veldig beskjeden da»

«Jeg pakker gym-tøy, og han legger det i sekken. Ja, det kan nok være litt service, men det kan komme av det vi var inne på tidligere om forskjell på omsorg far... Ja, det er litt forskjellig der altså»

«Jeg har følt på det sånn som litt alenefar ...på omsorg. Sånn som når Aleksander var seks-syv år gammel, tror jeg det ble litt ekstra mye for min del altså ...jeg vet ikke? Du blir vant til det ... jeg blir engstelig...for eksempel når jeg ikke har laget matpakke, lagt vann eller saft i sekken. Så blir jeg veldig engstelig, har jeg husket på å legge det i sekken eller ikke liksom.»

Amar har de siste tre årene så å si alltid vært hjemme når Aleksander kommer hjem fra skolen. Det er viktig for Amar at sønnen oppfatter han som en god far. Det er viktigere for Amar enn å bringe egne kulturelle verdier videre.

«Jeg vil at Aleksander skal føle at jeg er god far ... jeg ønsker å strekke meg langt for ham. Nei, jeg er ikke så opptatt av å gjøre det samme som mine foreldre...nei, ikke noe slik !»

I motsetning til Geir ser Jens det som noe positivt at sønnen har temperament, og kan reagere med å bli sint og slenge med dører og kaste ting rundt seg:

Heldigvis så er det temperament på han. Han er det du sier ...temperamentsfull.... Og så må jeg kjeft litt på han da. Si at han må ta litt hensyn, men bestandig etter en stund med litt temperament. Og da sier Oscar; ja, jeg kan gå herfra jeg».

Jens tenker at sønnen bærer på noe inni seg. Han er en flink og snill gutt som alltid oppfører seg pent. På skolen er Oscar veldig pliktoppfyllende og veldig skikkelig. Nettopp derfor er Jens er redd for at sønnen skal bli misbrukt av lærere og medelever. Selvfølgelig er det bra med så mange positive tilbakemeldinger, men som far kan han reagere med uro.

«Men det er litt ting han bærer inni seg. Den aggresjonen der altså. Han tar det igjen hjemme.»

Det framkommer av intervjuet at Jens opplever at det meste i hverdagen går greit, og han har få bekymringer knyttet til det å være far. Han tenker at han på mange måter er på en bølgetopp i livet. Imidlertid ser Jens at sønnen har en høy grad av sosial og skolefaglig tilpasning og har svært høye krav til seg selv både på skolen og på fotballbanen. Jens uttrykker en uro for dette på vegne sønnen sin. Han vet at dette er viktig for sønnen, og er tilbakeholden med å vise sin uro ovenfor sønnen for det Jens opplever som en strek prestasjonsorientert drivkraft. På samme måte som både Geir og Amar, viser Jens at han har kapasitet til å forstå og fortolke Oscars indre tilstander.

(Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2014).

Jeg finner en selvfølgelig vilje og et ønske hos fedrene om både nærhet og intimitet. Det framkommer et inderlig ønske og en strek uttrykt vilje om å gi sønnene kjærlighet, selvtillit og en respekt for deres subjektive opplevelser. Geir, Jens og Amar viser at de på ulike måter er tilgjengelige i forhold til sønnenes psykologiske behov, både når det gjelder trøst og beskyttelse. De er også opptatt av sønnenes selvstendighet og utforskning.

6.7. Tre fedre – refleksjoner i lys av egen fortid og sønnes framtid

Ved gjentatte gjennomlesinger av intervjuene, finner jeg at Geir, Stian og Amar har noen refleksjoner og en viss uro for sønnes ve og vel. Dette mener jeg kan speile noe av fedrenes egen historie og situasjon.

Jens er den informanten som har lengst utdanning, og han har en ansvarsfull stilling som direktør. Jeg vil anta at han har opplevd både forventningspress og ansvar gjennom utdanning og arbeidsliv. Jens er opptatt av at Aleksander stiller store krav til seg selv både på skolen og i på fotballbanen. Han gir uttrykk noe uro for at Oscar har så stort fokus på å prestere.

Geir på sin side, er veldig redd for at Stian skal skade seg alvorlig. Stian har stor utforskertrang og Geir ser at han har liten kapasitet til å vurdere risiko og fare. Det kommer fram at Geir ofte er redd for at alvorlige ulykker kan skje, samtidig er han opptatt av at sønnen må erfare og lære seg å ta konsekvensene av handlingene sine. Det er viktig at man prøver på nye ting for å lære, og for at man ikke skal bli «puslete». Geir er bekymret fordi han tenker at sønnen både har høy smerteterskel og mangler frykt. Han er opptatt av at Stian ofte blir misforstått av andre barn og voksne. Han er en vanlig gutt, men utforskertrangen fører ham opp i mange uheldige og farlige situasjoner. Geir sier han kjenner seg igjen i sønnen sin. Han sier at jeg har alltid vært en sånn gutt som bare gjør ting, så får man ta konsekvensene etterpå.

Amar ønsker å være tilstede for sønnen sin. En måte han praktiser tilstedeværelse på, er at han er sammen med sønnen sin om morgenen. Han ønsker ikke at Aleksander skal komme hjem til tomt hus. Det har vært et bevisst valg. Han begrunner sin omsorgspraksis slik:

«Nei, det er noe med kulturen og bakgrunnen sånn som jeg vil ikke at han skal føle seg ...når han kommer hjem, og da er jeg hjemme liksom også...ja, hvis han er sulten får han mat.»

Amar opplever seg som ensom og savner et sosialt nettverk. Han er enslig far, og er ikke i fast arbeid. Familien hans bor ikke i Norge og han kvier seg for å ta initiativ til å delta på ulike sosiale arrangement. Amar mener å se at Aleksander er litt utrygg. Amar tenker at det er derfor sønnen oftere velger å ha besøk av venner enn at han drar på besøk til vennene. Han sier at det nok hadde vært bra for sønnen om han var «litt tøffere». Amar forsøker å oppfordre ham, men han vil ikke presse ham.

7. Avsluttende kommentarer

Denne studien har hatt til hensikt å belyse fedres deltakelse i omsorgspraksiser – variasjoner over fedres posisjoneringer, begrunnelser og handlemåter i oppdragelse av sine sønner. Hensikten har

vært å belyse variasjoner over fedrepraksiser, hvordan fedre med ulik sosioøkonomisk og sosiokulturell bakgrunn forstår og begrunner sine omsorgspraksiser.

Studiens forskningsspørsmål var: «På hvilken måte fremforteller fedre sin deltakelse i omsorgspraksis av sine sønner? Hvilke forestillinger og begrunnelser danner bakgrunn for fedres handlinger i omsorgspraksis av sine sønner?»

Jeg ønsket i denne studien å se forbi klassebegrepet som etablert kategori, og utdanningslengde ble forstått som et kontinuum. Som en oppsummering av studiens funn vil jeg fremheve at utdanningslengde ser ut til å ha betydning for organisering av hverdagsliv, fedres begrunnelser for handlemåter i hverdagslivet i familien og begrunnelser og tanker om viktige verdier i oppdragelsen av sine sønner. Jeg mener det er betydningsfullt at fedres ulike forståelsesmåter og begrunnelser for sin fedrepraksis blir løftet fram i både familieterapi og i foreldresamarbeid i barnehage og skole. Denne studien har også utforsket hvordan fedre forstår og begrunner sin omsorgspraksis sett i lys av kjønnede forståelsesmåter og involvert fedrepraksis. Analyse og drøfting viste at informantene i denne studien har noen «innforståtheter» og «tatt-for-gitt-heter» knyttet til kjønnede forståelser og handlemåter i sin oppdragerpraksis.

7.1. Variasjoner i hverdagsliv, begrunnelser og situert praksis

Variasjoner i fedrepraksiser foregår i familiens hverdagsliv og den situerte praksis refererer til oppdragelse i dag-til-dag-situasjonen og den endrer seg over tid i takt med barnets utvikling. Fedreskapet studeres som en virksomhet, et sett av praksiser som uttrykker fedrenes oppfatninger av hva sønnene trenger i det samfunnet det vokser opp i og inn i, og hva fedrene anser som sitt ansvar. Stefansen (2011) er i sin avhandling opptatt av hva klasse gjør med foreldreskapet, og hva foreldreskapet gjør med klasse. Jeg finner noe av det samme som Stefansen ved å se på variasjonene i fedrenes utdanningslengde. Mye er likt i måten foreldre i ulike klasser «gjør» foreldreskap på. Alle er opptatt av ungene, og gjør sitt beste for at de skal ha det bra, og de forsøker å utstyre dem med ferdigheter som trengs i den framtiden foreldrene forventer for dem. Utdanningslengde gir variasjoner og ulike rom for familielev, tilknytning til arbeidsliv, fritid og hverdagsliv.

Jeg har ikke benyttet klasse som begrep, men begrepene utdanningslengde og tilknytning til arbeidsliv som parallelle begrep. Jeg har ønsket å overskride klassebegrepet i denne studien. Stefansen (2011) skriver at klasse kan forstås som en den posisjon folk erfarer verden fra, og denne posisjonen gjør noe helt grunnleggende med foreldreskapet. Klasse viser seg i forståelsen av barns behov, og i hva man legger til grunn for utøvelse av foreldreansvaret. Stefansen (2011)

viser videre til nyere forskning som tyder på om at man har å gjøre med tydelige forskjellige kulturelle dynamikker, som speiler foreldrenes plassering i en større samfunnsmessig sammenheng. Transaksjonmodellen vektlegger den kontinuerlige og gjensidige dynamiske interaksjonen mellom barnet og barnets erfaringer med sitt miljø (Sameroff 2009). Stefansen (2011) mener at spørsmål om hva foreldreskap «gjør» med klasse, er et vel så viktig spørsmål. Ut fra hennes studie konkluderer hun med at foreldreskapets reproduserende effekt kan knyttes til ulike prosesser som er virksomme samtidig. Felles for dem er at de bidrar til å forme barns måte å være i verden på, og med stor sannsynlighet, deres videre livsprosjekter. Noen av disse prosessene har en direkte virkning, andre har en mer indirekte virkning. Dette skjer blant annet gjennom de erfaringskontekster ulike foreldreskap generer for barn. Ut fra denne studiens empiriske datamateriale, kan jeg ikke si at det framkommer noen «klassespesifikke omsorgsprosjekter», men jeg mener å se at fedrenes utdanningslengde til en viss grad speiler opplevelse av mestring av det å være far, og hvordan man legger til rette for struktur og rutiner i hverdagen.

Farsrollen er i endring. Fedre er i større grad opptatt å være deltakende i den daglige omsorgen for sine barn. Denne studien støtter seg til Lortentzen (2012) som skriver at fedre ønsker å stå nær sine barn og spille en sentral rolle i familien. I denne studiens empiriske materiale mener jeg å se en klar tendens til at fedre i stor grad både ønsker å være og å vise seg som en aktiv og deltakende far, og som har mentaliserende forklaringsmåter for å forstå og fortolke sine sønner på. I materialet finner jeg at fedrene tar sin deltakelse i familiens hverdagsliv for gitt, og at de i stor grad ser på seg selv som betydningsfulle omsorgspersoner for sine sønner.

Ut fra datamaterialet mener jeg å finne fedrepraksiser som kan forstås som uttrykk for involvert fedrepraksiser og inkluderende maskulinitet. Fedrene vektlegger å ha en god relasjon til sønnene på et selvstendig grunnlag. Det har framkommet en naturlig «far-sønn» relasjon og sentrering (Farstad 2016).

Et fellestrekk i datamaterialet er at fedrene ønsker og søker å forstå sine sønner, og tilstreber å orientere seg i det komplekse landskapet av «indre tilstander», ulike virkelighetsforståelser, relasjoner og forventinger fra skole og fritid.

Min analyse bekrefter at kjønnede begrunnelser og tenkemåter framkommer hos alle informantene uavhengig av sosiokulturelle og sosioøkonomiske bagrunn.

7.2. Styrker og svakheter

Kvalitative studier kan være vanskelig å etterprøve. Studien baserer seg kun på syv informanter, og en svakhet er derfor at det er et for lite grunnlag til å generalisere de funn som er gjort, men studien kan bidra til å belyse noen tendenser.

Jeg baserer min studie på en annen forskers innsamlede datamateriale. Dette kan medføre både styrker og svakheter. Utvalg av informanter og intervjuprosessen er foretatt av andre.

Ved å benytte en annen forskers materiale, vil ikke jeg ikke ha min egen tilgang til konteksten som intervjuene ble gjennomført i, og den samskaping som en intervjusituasjon er. Hvert enkelt intervju kan sees på som en meningsskapende prosess der intervjuer og informant i fellesskap utforsker relevante tema (Kvale og Brinkmann 2009).

En annen svakhet er at jeg selv ikke får mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål. Transkribering og analyse baserer seg på intervjuerens kontinuerlige kontroll i intervjusituasjonen (Kvale og Brinkmann 2009, 253).

En styrke ved dette kan være at jeg som forsker får en analytisk distanse til datamaterialet.

7.3. Hva kan denne studien brukes til – videre studier

Studien er mitt bidrag til et forskningsfelt som har fedre og fedreinvolvering i barneomsorg som sitt studieområde. Målet har vært å utforske og forklare variasjoner i fedrepraksiser og fedregjøring innenfor hverdagsliv og å få et dypere innblikk i fedres livsverden gjennom fedres refleksjoner og forståelser av en selvstendig omsorgsrolle.

Farstad (2016 168) påpeker i sin doktoravhandling at det at fedre deltar i omsorgen for sine barn er en viktig generator for endrede forståelser av farskap i samfunnet. Når flere fedre deltar i omsorgen, er det grunn til å tro at det skjer endringer blant annet i arbeidslivet. Jeg finner det interessant å løfte fram om endringer i språk knyttet til at fedre på en «selvfølgelig måte» har gått inn på et feminisert felt. I lys av dette kan det være av interesse for studier å utforske om det er slik at samfunnet og fedrene mangler et språk som utfordrer kjønnete forståelsesmåter.

Den seneste ti-årene har det kommet flere studier som retter fokus mot fedre og likestilling, velferdsordninger og dyadiske samspill i barnets førte leveår.

«Den nye faren», fedre, fedregjøring og tenåringssønner, kan være tema for videre utforskning. Fedre og tenåringsjenter – i lys av maskulinitetsforskning, språk og mentalisering, ser jeg også som et mulig bidrag til å få et bredere bilde av fedres betydning i ungdommers liv. En kvalitativ studie som inkluderer både fedre og tenåringer – fedre og tenåringers livsverden, kan være et aktuelt bidrag til fagfeltet. I en kvalitativ tilnærming finner jeg det interessant å spesielt se på fedres utdanningslengde og etnisitet, fedres involvering og guttenes skoleprestasjoner.

Litteraturliste

- Andenæs, Agnes. 1995. *Parents and child in change*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Andenæs, Agnes. 1991. «Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5 årnger.» *Nordisk Psykologi* 43.4:274 - 292.
- Andersen, Arnfinn J. 2003. *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur. Dr.polit-avhandling*. Oslo: Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse.
- Bateson, Gregory. 1979. *Steps to an Ecology of Mind*. London: Ballantine.
- Befring, Edvard. 2007. *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Det norske samlaget.
- Bekkengen, Lisbeth. 2002. *Man får välj - om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö: Liber. Sitert i Haugen, Steinar. 2011. *Likestilte menns maskulinitet*. Masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier, Trondheim: NTNU, Senter for kjønnsforskning, Institutt for tverrfaglige kulturstudier :13-14
- Berven, Nina, og Ravneberg, Bodil. 2012. *Forskning om velferdspolitik og omsorgsordninger i et likestillingsperspektiv*. En kunnskapskartlegging, Bergen: Uni Rokkansenteret.
- Boscolo, L, og Cecchin, G. 1991. *Milanometoden*. København: Hans Reitzel.
- Bourdieu, Pierre. 1987. «What makes a social class? On the theoretical and practical existence og groups.» *Berkeley Journal of Sociology: A critical review*, XXXII :1-17.
- Bowlby, John. 1979. *At knytte og bryde nære bånd. Tilknytning og tab, selvtillid og sorg*. London: Tavistock Publications.
- Brandtzæg, I., Smith, L. og Torsteinson, S. 2014. *Mikroseparasjoner Tilknytning og behandling*. Bergen: Faktabokforlaget.
- Bronfenbrenner, Urie. 1979. *The ecology of human development: Experiment by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard university press.
- Bruner, Jerome S. 1990. *Acts og Meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bugge, Anne. 2016. *Samspill mellom fedre og små barn*. Hovedoppgave, Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, Oslo: Universitetet i Oslo, Psykologisk Institutt.
- Connell, A. M. og Goodman, S. H. 2002 «The association between psychopathology in fathers versus mothers and children's internalization and externalization behaviour problems: a meta-analysis.» *Psychological Bulletin Vol 128(5)*: 746-773. Sitert i Kvello, Øyvind. 2007. *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Ellingsæter, Anne Lise, Widerberg, K. (red.). 2012. *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver* . Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Farstad, Gunhild Regland. 2016. *Nye fedre - nye forskjeller. Farskap i farsvennlige velferdsstater*. Avhandling for PhD graden, Olso: Universitetet i Oslo - Det samfunnsvitenskapelige fakultet.

- Fonagy, P. and M. Target. 1997. «Attachment and reflective function. their role in self-organization.» *Dev Psykopathol*, 9:679-700.
- Forsberg, Lucas. 2009. *Involved parenthood, Everyday Lives of Swedish Middle-Class Families*. Dissertation, Linköping: Linköping University, Department of Child Studies.
- Frantzen, Heidi. 2015. *Moderskapets forestillinger i vår tid; Og forestillingenes påvirkningskraft på familien, individene og familieerapeuten. "Mother blaming", "middelklassens foreldreskap" og "den betingelsesløse morskjærligheten"*. Masteroppgave i familiebehandling, Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag.
- Garbarino, James. 1993. «Reinventing Fatherhood» *Families in Society*, Vol 74:51-54.
- Gislason, Ingólfur V. og Holter, Øystein Gullvåg. 2007. *Välfärdsstaten i könsklämna: kön, ekonomi och livskvalitet*. Stockholm: Gidlunds förlag.
- Grolnick, W.S., and Apostoleris, N. H. 2002. «What makes parents controlling?» In E. L. Deci & R. M. Ryan (Eds.), *Handbook of self determination research* (pp. 161-181). Rochester, NY University of Rochester Press.
- Gulbrandsen, Liv Mette (red). 2006. *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver. Kulturpsykologiske tilnærminger til barns utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Guldbrandsen, Liv Mette. 1998. *In children's everyday life. A kulturpsychological study of girls and boys development*. Oslo.: Universitetsforlaget.
- Haavind, Hanne. 2006. «Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle fellesskap.» *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* :683 - 693.
- Haavind, Hanne. 1987. *The large and little one: maternal care and the developmental possibilities for children*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hafstad, Reidun, og Øvreeide, Haldor. 2011. *Utviklingsstøtte; foreldrefokusert arbeid med barn*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Halloway, Sarah L. 1998. «Local childcare Cultures: moral geographies og mothering and social organisation og pre-school education. .» *Gender; Place and Culture*, 5:29-53.
- Haugen, Steinar. 2011. *Likestilte menns maskulinitet*. Masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier, Trondheim: NTNU, Senter for kjønnsforskning Institutt for tverrfaglige kulturstudier.
- Helmikstøl, Beate. 2016. *Sammenhengen mellom fedres barndomsbelastninger, foreldrestress og samspillskvalitet. En studie av far-barn-samspill ved 6 måneder*. Hovedoppgave i psykologi, Oslo: Universitetet i Oslo. Psykologisk institutt.
- Hennum, Nicole. 2002. *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder: om å være mor og far for norsk ungdom*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst og velferd og aldring.

- Henriksen, Robert Ekeberg og Thuen, Frode. 2012. «Tilknytningsteori anvendt på parrelasjoner: En litteraturgjennomgang.» *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 49 , 6:560-565.
- Hougaard, Bent. 2005. *Curlingforeldre og servicebarn: En håndbok i barneoppdragelse*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hårtveit, H, og Jensen, P. 1999. *Familien - pluss wn. en innføring i familierapi*. Otta: Tano - Aschehoug.
- Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvale, Steinar. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvello, Øyvind. 2007. *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, Irene, og Trost, Jan. 2005. *Hverdagsliv og samhandling med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Faktaboklaget.
- Lorentzen, Jørgen. 2012. *Fra farskapets historie i Norge 1850 - 2012*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Madsen, Svend Åge, Lind, Dennis og Munck, Hanne. 2002. *Fædres tilknytning til spædbørn*. København: Hans Reitzel. Sitert i Haavind, Hanne. 2006. «Midt i tredje akt? Fedres deltakelse i det omsorgsfulle fellesskap.» *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* :683 - 693
- Manlow, E.E., og Vernon-Feagans, L. 2002. «Caring for infant daughters and sons in dual-earner households: Maternal reports of father involvement in weekday time and tasks.» *Infant & Child Development*, 11:305-320.
- McGoldrick, Monica, og Ashton, Deidre. 2012. «Culture, A Challenge to Concepts of Normality.» I *The Family Life Cycle*, av Froma Walsh (red). New York : The Guildford Press.
- McLeod, J. 2001. *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy*. London: Sage.
- Mentalisering.no. *Institutt for mentalisering* . 1 Januar 2012. <http://www.mentalisering.no> (funnet mars 27, 2014).
- Nilsen, J-V, og Skårderud, F. 2012. *Mellanrummet Nordisk tidskrift för barn- och ungdomspsykoterapi*. <http://www.mellanrummet.net/nr27-2012/Artikel-Famileforestillinger.pdf> (funnet Mars 30, 2014).
- Prieur, Annick. 2006. «Pierre Bourdieu. En introduksjon .» I *En teori om praktis.*, av Annick Prieur og Carsten (red) Sestoft, 23-69. København: Hans Reizels Forlag.
- Pruett, Kyle. 1987. *The nurturing father*. New York: Warner Books.
- Rogoff, B. 2003. *The cultural nature of child development*. New York: Oxford University Press.
- Rutter, Michael. 1985, «Resilience in the face of adversity. Protective factors and resistance to psychiatric disorder.» *British journal of Psychiatry*, 147:598-611.

- Sameroff, A.J. 2009. «The Transactional Model.» I *the Transactional model of development: How children and context shape each other*, av A.J.(red) Sameroff, 3-21. Washington, DC,US: American Psychological Association.
- Sameroff, A.J. 2009. «APA PsycNET.» *The Transactional Model of Development: How Children and Contexts Shape Each Other*.
<http://www.psycnet.apa.org/index.cfm?fa=browsePB.chapters&pbid=11877> (funnet oktober 2, 2016).
- Sameroff, A.J. og Mackenzie, M.J. 2003. «Research strategies for capturing transactional models of development:The limits of the possible.» *Development and Psychopathology, Volume 15, Issue 3*: 613-640.
- Skjøthaug, Thomas, Smitj, Lars, Wentzel-Larsen, Tore og Moe, Vibeke. 2016. «Prospective fathers' adverse childhood experiences, pregnancy-related anxiety, and depression during pregnancy.» *Infant Mental Health Journal* :104 - 113.
- Skårderud, F., og Sommerfeldt, B. 2008. «Mentalisering - et nytt teoretisk og terapeutisk begrep, nr 9.» *Tidsskriftet Den norske legeforening*, 128:1066-69.
- Solem, May Britt. 2011. *Meaning Making and Avoidance in Parenting. Qualitative Social Work*. Artikkel , Oslo: Under press.
- Solem, May Britt. 2012. «Understanding Parenting as Situated in the larger Sociocultural Context in Clinical Social Work.» *Child Adolesc Soc Work J*, 30:61-78.
- Solem, May Britt. 2011. *Parenting Stress and Coping Practices. A Salutogenic Approach*. Doktoravhandling, Psykologisk institutt, UiO, Oslo.
- Solem, May Britt, Tilden, Terje og Terje Thuen. 2008. «Å ta empirien på alvor - Er forskningsbasert kunnskap relevant for systemiske familiebehandlere?» *Fokus på familien*, 2. utg.:88- 104.
- Solem, May Britt. 2015. «Å ta empirien med et situert blikk - Et hverdagsperspektiv i familierapi.» *Fokus på familien (Volum 42)*:235-257.
- Solem, May Britt, Christophersen, Knut-Andreas. og Wels, Paul. 2010. «A Norwegian validity study of parenting stress measured by the Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire section one.» *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 24:183-193.
- Sommer, Dion. 1999. *Barndomspsykologi. Udvikling i en forandret verden*. København: Hans Reitzel.
- Stefansen, Kari. 2011. *Foreldreskap i småbarnsfamilien Klassekultur og sosial reproduksjon. Avhandling for PhD-graden*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Svenaeus, Fredrik. 2003. *Sjukdommens mening*. Stockholm: Bokförlaget Natur og kultur.
- Söderström, K, og Skårderud, F. 2009. «Minding the baby. Mentalization-based treatment in families with parental substance: Theoretical framework.» *Nordic Psychology, Vol 61 (3)*: 47-65.

Thomassen, Magdalene. 2006. *Vitenskap kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vincent, C., Braun, A. og Ball, S.J. 2008b. «Childcare, choice and social class: Caring for young children in the UK.» *Critical Social Policy*, 28:5-26. Sitert i Stefansen, Kari. 2011. *Foreldreskap i småbarnsfamilien Klassekultur og sosial reproduksjon. Avhandling for PhD-graden*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

Vedlegg

Vedlegg 1: NCSQ (ii) – The Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire. Del B

Vedlegg 2: Koding og kategorisering – induktiv fase

Vedlegg 3. Koding og kategorisering – deduktiv fase

Vedlegg 4: REK

Vedlegg 1: NCSQ (ii) – The Nijmegen Child-Rearing Situation Questionnaire. Del B

10

INSTRUKSJON TIL DEL B

Når man tenker på hvordan det er å være forelder til sitt barn kan man danne seg en klar oppfatning av hvordan man fungerer som forelder. Man kan da ta stilling til hvorvidt det er problematisk å være forelder og om man ønsker hjelp og støtte.

Her følger 8 ulike påstander om din rolle som forelder til ditt barn. Hver påstand representerer hvordan foreldre har beskrevet sin situasjon. Naturligvis ser ikke påstandene nøyaktig ut som du ville ha formulert dem, men vi ber deg om å velge en og sette et kryss (X) i boksen til den påstand, som best beskriver den situasjon du befinner deg i.

B 1 Det å være forelder til mitt barn går usedvanlig bra. Jeg opplever ingen problemer i det hele tatt. Støtte eller råd er helt unødvendig.	☐
B 2 Det å være forelder til mitt barn går bra. Iblant kan små problemer oppstå, men jeg kan løse dem selv. Jeg behøver ikke støtte eller råd.	☐
B 3 Jeg er stort sett fornøyd med hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Iblant er det problemer, men i de fleste tilfeller kan jeg ordne opp i dem selv. Støtte eller råd er egentlig ikke nødvendig, men iblant ønsker jeg at det fantes noen jeg kunne prate med eller spørre om råd.	☐
B 4 Av og til tviler jeg på hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Iblant går det bra, men av og til er det problemer. Fordi jeg har mine tvil, tenker jeg iblant at det kanskje ville være en god idé å spørre noen til råds, men jeg tror ikke at det egentlig er nødvendig.	☐
B 5 Når alt kommer til alt har jeg faktisk en del problemer med å være forelder til mitt barn. Jeg uroer meg for dette og lur på om jeg kan få støtte eller råd.	☐
B 6 For øyeblikket har jeg en rekke problemer med hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Det går ikke bra i det hele tatt. Jeg ville virkelig sette pris på hjelp eller råd om hvordan man kan forhindre at situasjonen blir verre.	☐
B 7 Jeg tror at jeg er kommet til et punkt der jeg fungerer veldig dårlig som forelder til mitt barn. Det er nesten alltid problemer og jeg vet ikke hva jeg skal gjøre med dem. Jeg har virkelig behov for støtte eller råd nå.	☐
B 8 Akkurat nå er jeg desperat vedrørende hvordan jeg fungerer som forelder til mitt barn. Jeg har prøvd alt, men ingenting synes å hjelpe. Det virker som om ting bare blir verre. Jeg har øyeblikkelig behov for støtte eller råd og jeg håper virkelig at noen kan hjelpe meg med dette, da jeg verken vet ut eller inn.	☐

Vedlegg 2: Koding og kategorisering – induktiv fase

190

SENTRALE TEMA | KODING - KATEGORISERING - INDUKTIV FASE

- begrunnelser for fetepraksis
- begrunnelse for væremåte og alford
- "talt-for-gitt-helar - tanker/vordrev
- målet med oppdragerpraksisen - flink, snill, emosjonell, solid, etc.
 - utvilsig, lykkelig etc.

I Demografi

- Kjønn
- Alder
- Utdanningslengde
- Sivildstatus
- Yrkestilhørighet =
 - virksomhet
 - hjemmet
 - uter
 - jobbsøkerrolle
- Etnisitet
- Omgivelsissituasjon
- Psykososiale belastninger

II Oppdrager-tema

- Kjønn
- aldersstappet/utviklingsstappet
- rutiner/strekk
- verdier - familie kultur - skikk og bruk

III Skole-tema

- Skoletilpassing - alderskunnene
- Skoleferdigheter
- venner
- lekser
- trossel

IV Fritid

- organisert/uorganisert
- venner

V Relasjonelle/emosjonelle tema

- stress
- nærhet
- distanse
- sensibilitet
- aksept
- SOC
- arbeidsmodell av barna
- sosialstille
- nær bånd
- emosjonell og sosial utvikling
- legger til rette for samarbeid/oppmerksomhet
- gir sensitive grenser for å regulere følelser og atferd
- tilgjengelighet

VI Hvordan posisjonerer for seg-involvering

- "tar tak" • begrunnelse for tenkemåte
- abdiserer • begrunnelse for handlemåte

(kan bruke OSI - kategorier)

Vedlegg 4: REK

Region:	Saksbehandler:	Telefon:	Vår dato:	Vår referanse:
REK sør-øst	Tove Irene Kjøkk	22845522	28.04.2017	2010/15/REK sør-øst A
			Deres dato:	Deres referanse:
			27.04.2017	

Vår referanse må oppgis ved alle henvendelser

May-Britt Solem

Pb 4

2010/15 Foreldres mestringsopplevelse i familier med barn med atferdsproblemer

Forskningsansvarlig: Høgskolen i Oslo og Akershus

Prosjektleder: May-Britt Solem

Vi viser til søknad om prosjektendring datert 27.04.2017 for ovennevnte forskningsprosjekt. Søknaden er behandlet av sekretariatet i REK sør-øst på delegert fullmakt fra REK sør-øst A, med hjemmel i helseforskningsloven § 11.

Vurdering

En ny prosjektmedarbeider ønskes knyttet til prosjektet: Masterstudent Anne-Kjersti Digerud. Masterstudenten skal gjøre analyser av allerede innsamlet materiale.

Sekretariatet har vurdert søknaden og har ingen innvendinger til de endringer som er beskrevet.

Vedtak

REK godkjenner med hjemmel i helseforskningsloven § 11 annet ledd at prosjektet videreføres i samsvar med det som fremgår av søknaden om prosjektendring og i samsvar med de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter.

Godkjenningen gjelder til 31.12.2020.

Dersom det skal gjøres ytterligere endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden, må prosjektleder sende ny endringsmelding til REK.

Av dokumentasjonshensyn skal opplysningene oppbevares i 5 år etter prosjektslutt. Opplysningene skal deretter slettes eller anonymiseres.

Opplysningene skal oppbevares avidentifisert, dvs. atskilt i en nøkkel- og en datafil. Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften kapittel 2, og Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren».

Prosjektet skal sende sluttmelding til REK, se helseforskningsloven § 12, senest 6 måneder etter at prosjektet er avsluttet.

Klageadgang

Komiteens vedtak kan påklages til Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag, jf. helseforskningsloven § 10 tredje ledd og forvaltningsloven § 28. En eventuell klage sendes til REK sør-øst A. Klagefristen er tre uker fra mottak av dette brevet, jf. forvaltningsloven § 29.

Vi ber om at alle henvendelser sendes inn på korrekt skjema via vår saksportal: <http://helseforskning.etikkom.no>. Dersom det ikke finnes passende skjema kan henvendelsen rettes på e-post til: post@helseforskning.etikkom.no. Vennligst oppgi vårt referansennummer i korrespondansen.

Med vennlig hilsen

Knut Ruyter
Avdelingsdirektor
REK sør-øst sekretariatet

Tove Irene Klokk
Rådgiver

Kopi til: Høgskolen i Oslo og Akershus ved øverste administrative ledelse: postmottak@hioa.no

Region: REK sør-øst	Saksbehandler: Jørgen Hardang	Telefon: 22845516	Vår dato: 01.11.2011	Vår referanse: 2010/15/REK sør-øst A
			Deres dato: 27.09.2011	Deres referanse:

Vår referanse må oppgis ved alle henvendelser

May-Britt Solem
Høgskolen i Oslo

2010/15 A S-01023 Foreldres mestringsopplevelse i familier med barn med atferdsproblemer

Forskningsansvarlig: Høgskolen i Oslo
Prosjektleder: May-Britt Solem

Vi viser til skjema for prosjektendring mottatt 27.9.2011 med følgende vedlegg: protokoll og prosjektbeskrivelsen "Situert foreldreskap".

Det søkes om forlengelse av prosjektperioden til 31.12.2020. Ifølge søknaden har alle foreldrene samtykket til at prosjektleder kan "ta kontakt med dem igjen dersom det skulle bli aktuelt med en etterundersøkelse etter noen år".

Vedtak

Komiteen godkjenner at prosjektet videreføres i samsvar med det som framgår av søknaden om prosjektendring og i samsvar med de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter.

Dersom det skal gjøres endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden, må prosjektleder sende endringsmelding til REK.

Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften kapittel 2, og Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren». Personidentifiserbare data slettes straks det ikke lenger er behov for dem og senest ved prosjektets avslutning.

Prosjektet skal sende sluttmelding, se helseforskningsloven § 12, senest 6 måneder etter at prosjektet er avsluttet.

Med vennlig hilsen,

Gunnar Nicolaysen (sign.)
Professor dr. med.
Leder

Jørgen Hardang
Komitésekretær

Kopi til: *Høgskolen i Oslo ved øverste administrative ledelse: postmottak@hio.no*

Be saksadresse:
Gullhaug torg 4 A,
Nydalens, 0484 Oslo

Telefon: 22845511
E-post:
post@helseforskning.etikkom.no

Web:

All post og e-post som inngår i saksbehandlingen, bes adressert til REK sør-øst og ikke til enkelte personer

Kindly address all mail and e-mails to the Regional Ethics Committee, REK sør-øst, not to individual staff